

Pripombe in predlogi na NPVO 2030, s posebnim poudarkom na NPVN

Jurij Dobravec, Društvo JARINA Bohinj¹ 2017-11-03

Predlog NPVO vsebuje tri programe, ki so določeni s tremi zakoni. Moje pripombe in predlogi se nanašajo predvsem na področje varstva narave (VN). Posamezni segmenti spodaj navedenih idej pa bodo, upam, uporabni tudi drugih dveh področjih.

Ugotavljam troje:

- da sta ideja in smisel NPVN – čeprav bi bilo idealno delati tri ločene nacionalne programe – v okviru NPVO pravnoformalno dobro zamišljeni in omogočata odpto in ustvarjalno delo v dobro narave
- da je trinajstletno obdobje primeren čas za uveljavitev in praktično utrditev kakovostne izboljšave razvoj in izvedbo tudi vizionarskih ciljev
- da je čas 13 let v demokratičnih družbah nekje na meji, ki še onemogoča avtorsko uveljavljanje morebitnih napačnih smeri, ki so v dolgoročno škodo narave in državljanov.

Ob proceduri načrtovanju NPVN se zavedam, da je treba ob uveljavljanju novosti ali sprememb vsakodnevno delovati in delati v skladu z obstoječimi predpisi, dogovori in normami. Vendar sem hkrati prepričan, da se novosti in kakovostne izboljšave vedno obrestujejo. Zato je jih je smiselno omogočati in spodbujati, tudi preizkušati.

To pomeni predvsem, da določen vložek v kakovost prinese več dobrega

- za naravo, ki jo varujemo,
- za ljudi, ki smo jih dolžni smiselno usmerjati in preusmerjati, in
- nenazadnje za vsakega posameznega naravovarstvenika ali naravovarstvenico, ki si tako olajšamo delo.

Zavzemam se za evolucijski princip, pri katerem na nekem delovnem področju obenem izvršujemo dejavnosti v dogovorjenih okvirih, a hkrati ves čas argumentirano težimo k višji kakovosti in boljši učinkovitosti za vsebine, ki so nam zaupane.

Mislim, da je narava lepa, in da je naravovarstvo lep poklic. Zato je vredna, da jo odgovorno obravnavamo, predvsem pa, da odgovorno usmerjamo človekov odnos do nje.

---

¹ Kratka predstavitev na koncu besedila

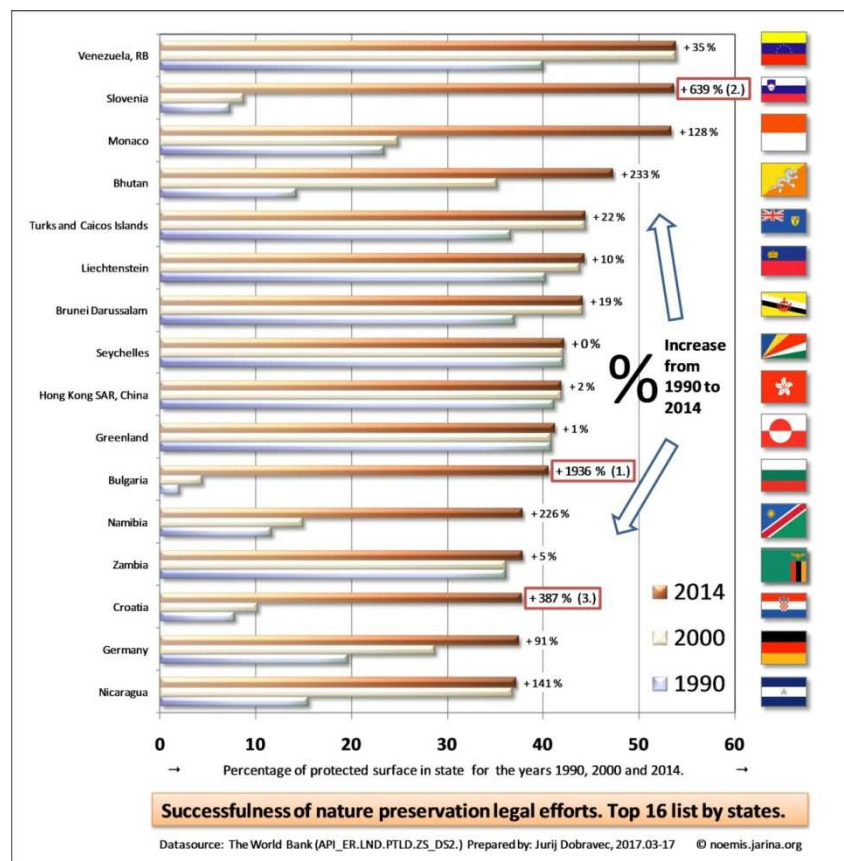

Kazalo

1	Uvod	4
2	Načelna vprašanja	5
2.1	Ustava Republike Slovenije.....	5
2.2	Smer dejavnosti varstva okolja (VO) in varstva narave (VN).....	7
2.3	Vprašanje <i>nacionalnosti</i>	8
2.4	Kaj sploh varujemo?	9
3	Pripombe na stavke dokumenta.....	17
3.1	Na poglavje 1 NAMEN	17
3.2	Na poglavje 2 IZHODIŠČA	17
3.3	Na poglavje 3 OKOLJSKA VIZIJA	18
3.4	Na poglavje 4 CILJI, USMERITVE IN UKREPI ZA TEMATSKA PODROČJA ..	18
3.5	Na poglavje 5 USMERITVE ... IZVAJANJE POLITIK	22
4	Dodatni predlogi.....	22
4.1	Varstvo narave in kulturna dediščina	23
4.2	Povezave z znanostjo	24
4.3	Sistematično in proaktivno sodelovanje v izobraževalnem sistemu	25
4.4	Visokošolski in podiplomski študij	26
4.5	Podatki kot gradivo za analize	27
4.6	Vnaprejšnja transparentnost	28
4.7	Čezmejnost	30
4.8	Navladništvo in spletna družbena omrežja	30
4.9	Etika narave	32
4.10	Zemljiškoknjižni status	34
5	Redakcijski pomisleki – izbor	34
6	Druga opažanja.....	37
7	Sklep.....	38

1 Uvod

Republika Slovenija je v svetovnem merilu naravovarstva ena najuspešnejših držav. V dveh kategorijah je na drugem mestu. Spodnji graf prikazuje stanje slovenskega naravovarstva, kakršno se odraža v očeh svetovne finančne javnosti. Podrobneje je obrazložen v poglavju z obravnavo načelnih vprašanj.

Svoje ključne pripombe in predloge delim na tri dele, vsako v svoje poglavje:

- načelna vprašanja (2)
- pripombe na že navedene stavke (3)
- dodatni predlogi, vključno z redakcijskimi (4 in 5)

Načelna vprašanja so glavna. Če bi rešili načelna vprašanja, bi mnoge konkretne zadeve odpadle. Če načelnih ne bomo rešili, se bodo enake konkretne dileme pojavljale tudi pri reambulacijah in v programu od leta 2030 naprej. **Pripombe na že navedene stavke** iz NPVO so konkretni pomisleki in dileme, navedene v zaporedju kakor v besedilu predloga. **Dodatni predlogi** so opcijski in v premislek. Naravovarstvo je namreč mlada dejavnost, ki se še razvija in išče svoje mesto v družbi.

Pri NPVN (pripravi, pripombah in izvedbi) moramo zato imeti ves čas v mislih, da načrtujemo za hitro se spreminjajočo se prihodnost.

2 Načelna vprašanja

V tem poglavju obravnavam dileme, ki so povezane z razumevanjem varstva narave v slovenskem jezikovnem, kulturnem in zgodovinskem prostoru.

Percepcija narave in odnosa med človekom in naravo se namreč razlikuje med posamezniki, družbenimi skupinami ali dejavnostmi. Rezultat je na primer raznolikost poimenovanj. Ta raznolikost povzroča **zmedo**, saj državljani ne vedo, o čem konkretno stroka govori. Posledica teh nejasnosti je izrazito **zmanjšanje sistemske učinkovitosti**, ki se odrazi v povečanju potrebnih **intervencij** in množici **izjem** od sicer zelo strogih pravil, v katere je ponekod zapadla že kar sama zakonodaja (Zakon o TNP, 2010). Zaradi neuskklajenosti pojmov in celo prerekanj, katera avtoriteta ima prav, se potem naravovarstveniki (podobno okoljevarstveniki) usmerjajo v (neredko zgolj) formalizem reševanja teh dilem in njihovih posledic, namesto da bi se spopadli z dejanskimi problemi, ki nastajajo med naravo in človekovimi dejavnostmi.

Čeprav pri vsaki točki podam tudi konkreten predlog, gre praviloma za vsebine, za katere je potrebna **širša družbena razprava in konsenz**. Cilj mojih konkretnih predlogov torej niso dokončne rešitve, ampak spodbuda k nujnemu usklajevanju in prihodnjemu konsenzu glede razumevanja vprašanja, o čem se sploh pogovarjamo.

Načeloma se zavzemam, da bi moral NPVN vključevati dejavnosti varovanja celotne narave na celotnem območju države in (vsaj okvirno) še ekološko smiselno bližnja čezmejna območja, in sicer v njeni celovitosti, posameznih delih, procesih in interakcijah, vključno s procesi med človekom in naravo, ki obsegajo tako biološke kot družbene komponente.

2.1 Ustava Republike Slovenije

TEŽAVE

Odnos državljanov in državljanek RS do narave je opredeljen v našem temeljnem aktu. Ustava RS v 5. in 70. členu govori o *naravnih bogastvih*, kar vključuje tudi gospodarske *dobrine*, v 73. čl. navaja *naravno dediščino ter naravne znamenitosti in redkosti*. Ustava pretežno uporablja izrazoslovje, ki je bilo splošno uveljavljeno v naravovarstvu ob ustanovitvi samostojne države.

ZVO² iz leta 1993 se na področju VN močno **oddalji** od izrazoslovja iz Ustave, saj ne uporablja več besedne zveze *naravna dediščina*. Tudi ustavna izraza *znamenitosti in redkosti* sta zgolj omenjena med pojmi. Je pa podrobneje opredeljena operativa glede *naravnih bogastev* (17., 19., 20. člen, seveda tudi v razlagi pojmov in subvencijah), kar je logično, sa se nanaša na gospodarske dejavnosti oziroma njihovo izkoriščanje. Precizno so definirani in pomensko jasno ločeni splošni pojmi kot so *narava, prvine, okolje, biološka raznovrstnost*, itd. (5. čl., v ZVO-1 3.čl.). Nekoliko nejasno oz. večznačno se navaja pridevnik "ekološko": ponekod je pridevnik *narave*, drugod pa kot pridevnik

² Zakon o varstvu okolja je bil – kolikor se osebno spominjam nastajanja – predviden kot nekakšni krovni zakon, ki naj bi urejal področja človekovega odnosa do vsega, kar ni človek, nanj pa lahko ali ne vpliva. Takrat v pravnem redu RS še ni bilo jasno, ali bo vzpostavljen hierarhični sistem zakonodaje, kjer bodo nekateri zakoni "krovni", drugi pa podrejeni, ali bo raven dokumentov z nazivom "zakon" enakovredna. Kolikor mi je znano, se danes se izraz "krovni" sicer uporablja v praksi, tudi v smislu ministrskega resorja, vendar so načeloma zakoni enakovredni. To pomeni, da je sta področji VO in VN lahko – ali pa tudi ne – združeni zaradi praktičnosti.

nadomešča pridevnik *okoljevarstveni* (npr. *ekološko* knjigovodstvo), ker je bilo v kasnejših različicah – z izjemo naziva *ekološki* sklad – izpuščeno oz. rešeno. Prvič je v ZVO 1993 omenjen tudi pojem *naravna vrednota*,³ vendar podrobnosti definicije (pravzaprav retrogradno šele ZVO-1) posreduje predpisom o ohranjanju narave.

Pojem *naravna vrednota* je preko ZON nadomestil in deloma razširil prejšnje pravne izraze s področja naravovarstva: naravna dediščina, naravne/prirodne znamenitosti, prirodni spomeniki. V 4. čl. poveže ustavno izrazoslovje: "naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije." Do *naravni znamenitosti in redkosti* se ne opredeli. Hkrati pa očitno odstopi od varstva narave kot celote in se usmeri zgolj v varstvo proglašene varovane narave.

ZON naj bi skušal združiti tudi izraze, ki se uporabljajo v pogovornem jeziku in starejši literaturi, kot na primer naravne redkosti, lepote, zanimivosti in podobno (Vidic, na seminarju o ZON, 2016). Kljub poskusom opustitve starih izrazov pa smo kasneje, z vključevanjem v mednarodno okolje, vpeljali še druge izraze, kot npr. biodiverziteteta (biološka ali biotska pestrost? ; pestrost ali raznolikost?), Natura (Natura 2000, tudi Nature 2000, n2k ipd.). Povsem svež in v treh zakonih pravno nepodložen pa je izraz "naravni kapital". Povsod pa dejansko govorimo o naravi.

Glede odnosa do narave ima slovenska ustava tudi drugo zelo pomembno – vsebinsko morda doslej nekoliko spregledano – navedbo. 67. člen "določa način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija." Ekološko funkcijo so pripravljavci želeli postaviti vzporedno z gospodarsko in družbeno, in s tem slovenski naravi dati pomembno pravno mesto, morda celo nekoliko ekocentrično. S Pličničem (2003: 97) lahko strinjamo, da je v zahodnih pravnih sistemih ekološka funkcija redko tako napredno izražena kot v slovenski Ustavi. Prav tako je ob dilemah glede varstva narave v zadnjih letih prav lastnina in lastništvo zelo izpostavljena tema (denacionalizacija, obalni pas, koncesije ...).

ZVO 1993 ustavno opredeljene *ekološke funkcije lastnine* ni podrobneje obdelal. ZVO-1 to napako popravi in jo opredeli v 16. čl.; vendar gre pri tem le za načelne navedbe, ki ustavni izrek prenašajo na podrejeno področje ohranjanja narave oziroma na pravno področje varstva ali rabe naravnih dobrin.⁴ ZON 1999 in do 2014 v 9. čl. funkcije lastnine ne obravnava v smislu ekološkosti, objekta oz. vsebine, ampak zgolj operativno določa dolžnosti in omejitve lastnika, torej subjekta. Če jo primerjamo s smislom socialne ali gospodarske funkcije lastnine, ki je v Ustavi navedena ob ekološki, in tam predstavljata izrazito **pozitivni** smisel lastnine, je ekološka funkcija po ZON postala nasprotna človeku oz. lastniku, torej vsaj po percepciji *negativna*. To je škoda. Po mojem mnenju ustavna določba tudi o ne govori o proceduralnih zadevah, kakor jih je kasneje definiral ZON, ampak predstavlja izrazito pozitivni nastavek za razvoj ideje ali pravnega reda o koristnosti *dinamike* narave (=ekološkosti) za človeka, tudi lastnika. ZON bi se bil morda v tem smislu lahko na to ustavno dikcijo naslonil pri uvedbi EPO (32. čl.)

SKLEP. Iz navedenih dilem – podrobnejši pregled pa bi pokazal še druge – je razvidno, da se strokovno izrazoslovje kljub poskusom dodatnih definicij v samih členih v ZON oddaljuje od

³ Izraz *naravna vrednota* je problematičen, ker vsebuje a priori vrednostno komponento, kar sodi na področje etike in ne na področje prava. V tem smislu že ZVO ni jasen, ko večkrat uporablja izraz "razvrednotenje", pri čemer ne vemo, ali gre za splošno razvrednotenje, ali za odvzem pravnega statusa vrednote nekemu delu narave.

⁴ Tu je mišljena gospodarska raba vode, tal, rudnih bogastev...

izrazoslovja Ustave. To je normalno in sprejemljivo, saj gre za dinamično področje človekovega delovanja, ki se hitro spreminja tudi v globalnem smislu. Znotraj stroke, kjer okvirno vemo, kaj se dogaja in kako se pomen izrazov giblje, zadeva tudi povsem dobro deluje. Že na mejnih področjih pa se pojavijo problemi interpretacije, kar naravi lahko škoduje.

V Programskem obdobju je pričakovati, da se bo izrazoslovje še spreminjalo, zato bo lahko prihajalo do še večjih nesoglasij. Pričakovati je, da bodo državljani in državljanke, ki niso neposredno vpleteni v formalno naravovarstvo, ob tem še bolj zmedeni, zakaj mora imeti narava pri njenem varovanju toliko različnih izrazov, in zakaj se isti izrazi – npr. *ekološka funkcija lastnine* – v okviru iste zakonodaje uporabljajo različno.

PREDLOGA

V obdobju do 2030 se uskladi izrazoslovje med Ustavo, ZVN in ZON. Ustavne določbe se uporabijo v pozitivnem smislu.

NPVN do 2030 preide s sistema varovanja le tiste narave, ki jo je stroka uspela pravno varovati, na sistem varovanja narave kot celote, kakor je to določeno v Ustavi RS.

2.2 Smer dejavnosti varstva okolja (VO) in varstva narave (VN)

TEŽAVA

V RS, kot tudi v večini EU držav, naravovarstvo deluje v okviru dejavnosti, ki jo najlažje opišemo s tujko *environmental policy*. V poenostavljenem prevodu temu rečemo politika okoljevarstva. Načelno gre za družbeni dogovor, ki v liberalni demokraciji temelji na demokratično usklajenih in sprejetih normativih. V večini primerov gre za zakonodajo in predpise na različnih ravneh, ki se vertikalno in horizontalno v družbi večkrat prekrivajo, občasno pa prihaja tudi do sinergij in kolizij. Vsekakor se je treba pri družbenem dogovoru (zakonodaji) neprestano zavedati, da smo ga ustvarili isti ljudje, kot ga tudi potem uresničujemo ali spoštujemo. Torej ni dogma in ni večna resnica.

Teoretiki si distinkcijo med VO in VN razlagajo različno. Pravna osnova pri nas je pa razlaga pojmov v 5. čl. ZVO oz. 3. čl. ZVO-1, kjer sta z distinkcijo definicij *okolja* in *narave* jasno razločeni področji VO in VN.

V tej razpravi VO in VN ločujem objektno in relacijsko. Pri VO je na obeh straneh odnosa človek. Torej subjekt je isto kot osrednji objekt, oboje človek kot vrsta oziroma človeška družba. V praksi VO večinoma govorimo o vplivih človekovih dejavnosti na samega človeka. Tak pristop je že v načelu antropocentričen. Pri VN je smer drugačna. Kot akter oz. subjekt stoji človek, kot objekt pa celotna narava, katere del je tudi človek. Tak pristop je lahko antropocentričen, in v praksi večinoma tudi je, ni pa to nujno. V primeru VO človek lahko stoji proti ostali naravi. Pri VN je človek vključen v naravo in ne more stati proti ostali naravi. Če stoji proti naravi, gre za VO.

Bistvena razlika pri dejavnostih, ki ju obravnava isti dokument, je torej v usmeritvi. Pri VO se načeloma in pretežno usmerjamo v dejavnosti za človeka, ostala narava pa ima pomen le do te mere,

dokler temu namenu služi. Pri VN se usmerjamo pretežno v objekte, ki niso nujno ali vsaj na videz s človekom niso povezani.

Podobno kot smo razliko med VO in VN opredelili relacijsko ontološko, torej v biti objekta in subjekta, pomembna razlika obstaja tudi pri človekovi percepciji objekta. Okolje načeloma razumemo kot del sebe. Naravo pa – kljub hkratnem občutju, da sem del narave – lahko doživljamo tudi kot nekaj, kar absolutno **ni** del nas. Zato nas VO bolj zadeva in zadene neposredno na lokalni ravni, pri VN pa je človek na bolj odprt način dojemljiv tudi do oddaljene narave. V sedanjem obdobju izrazite globalizacije zato obstaja nevarnost, da se bomo zavzemali za varovanje oddaljene narave, npr. atraktivnih območij, kamor gremo na oddih, na naravo v svoji neposredni okolici pa bomo pazili zgolj in izključno v smislu VO, torej, kolikor nas bo to v hedonističnem smislu trenutno zadovoljevalo.

Brez jasnega razlikovanja med VO in VN – kljub dejstvu, da ju opredeljuje isti "krovni" zakon – dejavnosti ni mogoče transparentno načrtovati ali izvajati, uspešnost pa ne more biti merljiva, saj ne vemo, v katero smer jo je treba meriti.

PREDLOG

V NPVO se prouči in v programskem obdobju tudi pravnoformalno razreši vprašanje temeljne **usmerjenosti** varstva narave na eni in varstva okolja na drugi strani. Jasno naj se tudi umesti vsebina varstva voda, med vsemi tremi vsebinami pa jasno pokažejo skupne točke in različnosti.

2.3 Vprašanje *nacionalnosti*

PROBLEM

Naslov dokumenta, ki izhaja iz določb zakona, vsebuje besedo, ki v slovenskem jeziku ne odraža pomena. Tako v zakonu o varstvu okolja, kot tudi v programu namreč očitno **ne gre za nacionalno zadevo, ampak za državno**.

Pomen besede nacionalni v smislu državni je verjetno povzet po pojmovanju besede *national* v ZDA. Tam gre pri *national* za vsebine, ki se tičejo vseh združenih oziroma v zvezo povezanih držav. V primerih zgodovinsko nastalih nacionalnih držav, kot je RS, pa gre pri *national* za zaokroženost v kulturnem smislu.

Glede na dejstvo, da mnogi Slovenci živijo zunaj naših meja, bodisi avtohtono v sosednjih državah, ali iz različnih razlogov preseljeni drugam, torej očitno ne govorimo o narodnem programu, ampak o programu, ki se pripravlja v okviru mednarodno sprejetega pravnega subjekta Republike Slovenije.

Na drugi strani bi lahko ljudje v Republiki Sloveniji, ki so drugih nacionalnosti – bodisi avtohtoni, priseljeni, začasni ali le hitri migranti – razumeli, da gre za nacionalni program, ki se tiče le slovenske nacije.

SKLEP. Različni resorji v RS so s predpisi vezani na pripravo srednjeročnih programov. Uporaba državni ali nacionalni se uporablja različno. Pri kulturi je morda pridevnik *nacionalni* upravičen. V zdravstvu, pri varnosti in razvojnih zadevah uporabljamo za programe, ki se tičejo celotnega območja RS pridevnik *državni*. Na področju, ki nima povezave z nacijo oz. narodnostjo, je tak izraz zavajajoč.

PREDLOG

V programskem obdobju se pojem *nacionalni program* nadomesti s pojmom *državni program*.

2.4 Kaj sploh varujemo?

Neposredni udeleženci v naravovarstvu načeloma razumemo, kako in v katerih primerih so posamezni izrazi izmenljivi, oziroma kako so se skozi zgodovino spreminjali in posodabljali, kako so se kategorizacije gibale, medsebojno pretvarjale, prekrivale, pa spet ločevale ipd. Vendar predpisi, vključno s Programom, niso namenjeni zgolj za delovanje stroke, ampak so namenjeni predvsem usmerjanju državljanov. To sam program tudi odraža, saj na več mestih izrecno poudarja široko vključevanje.

Kot smo ugotovili na drugem mestu, Ustava opredeljuje naravno dediščino, naravna bogastva in ekološko funkcijo lastnine. Zakonodaja in pri upravnih postopkih se uporablja drugo izrazoslovje.

Pri bitjih operiramo z različnimi poimenovanji, ki so nam znotraj stroke jasni, državljani pa jih ne ločujejo: zavarovane vrste, zaščitene vrste, evropsko pomembne, rdeči sezname ...

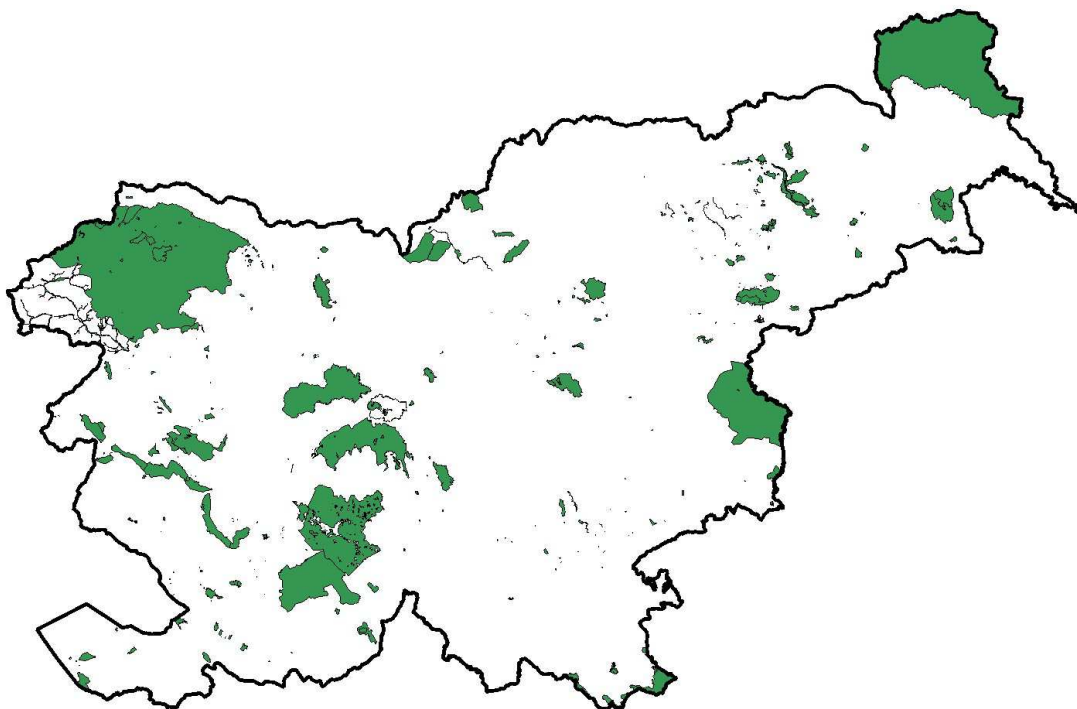
Podobno kot z objekti varovanja, imajo državljani lahko težave z dojetjem območij z določenim naravovarstvenim statusom. Spet lahko vsi, ki se poklicno ukvarjamo z naravovarstvom, lahko jasno razlikujemo med ZO, N2000 območji, vodozbirnimi območji, varovalnimi gozdovi, rezervati, EPO.. (namenoma vključujem tudi območja s sorodno konotacijo iz resorjev drugih ministrstve in zakonodaje – čeprav je spet odvisno od trenutne organiziranosti vlade (MOPE, MKO ... npr.)

Precizno poimenovanje lahko pomembno prispeva k vsebini in **učinkovitosti delovanja**. Nejasnosti pa so lahko povod za zlorabo. Nek naravovarstvenik tako lahko državljana zavede, ko našteva pomembnost narave, morda pa ni možnosti, da bi investitorju razložil tudi teže posameznih kategorij. V neformalnih pogovorih na terenu se to zgodi pogosto, niso pa redki primeri, ko tudi v uradnih mnenjih ali soglasjih beremo o celi plejadi "zavarovanj" nekega območja, sploh v primerih, kjer se pojavlja naravovarstvu ali trenutni politiki neprijeten investitor. Posledice takšnega ravnanja ne občuti le investitor, ki mu morda celo s starimi podatki onemogočimo nek povsem upravičen poseg (ki ga potem po drugih kanalih neredko celo doseže), ampak je posebej vprašljiva kredibilnost uradnega naravovarstva.

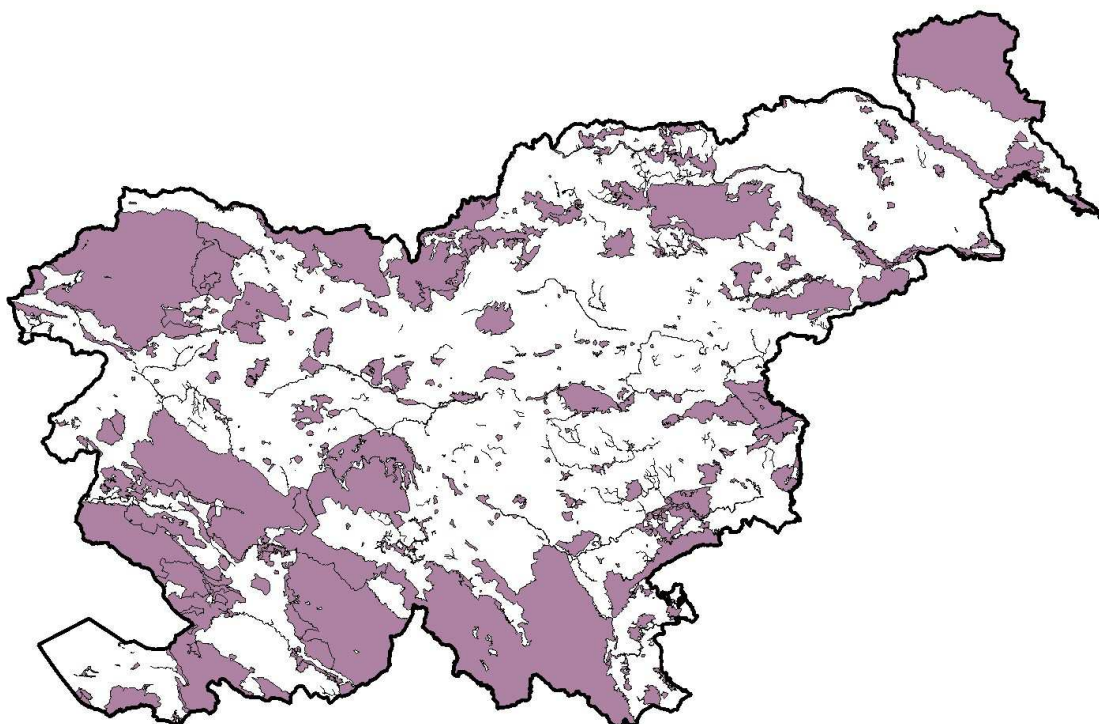
Za razmislek o tej vsebini sem iz javno dostopnih podatkov pripravil nekaj zemljevidov, ki kažejo območje RS in različne tipe varstvenih odnosov. Zavedam se, da pripravljavci NPVN te zemljevide dobro poznajo, vendar želim, da se zamislimo nad kompleksnostjo, ki se pokaže ob zbirni karti, in da tudi primerjamo poglede nekaterih drugih ustvarjalcev zemljevidov, ki jih običajni ljudje v življenju pogosto uporabljajo.

Seveda po uradni terminologiji v večini primerov ne gre za zavarovana območja. Vendar pa je z gledišča državljana vsako varstvo, ki se tiče narave, v bistvu naravovarstvo. Podobno je tudi s stališča mednarodne javnosti, kar kaže primer podatkov Svetovne banke.

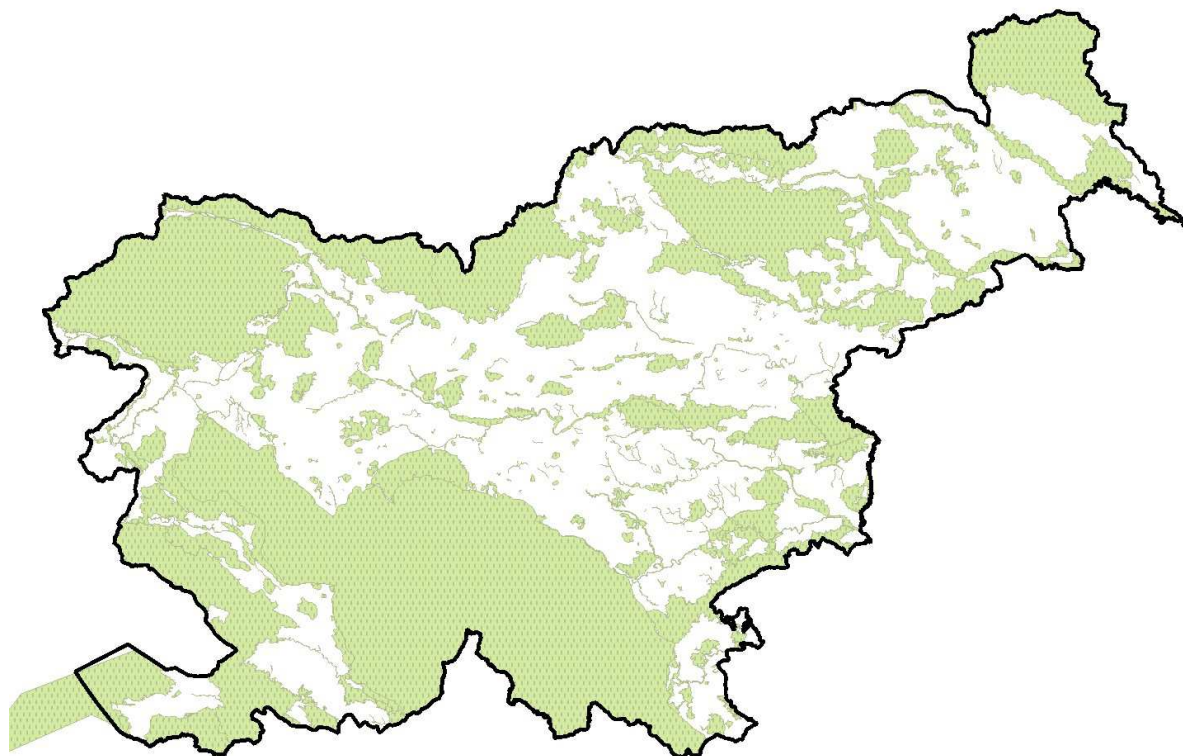
Na koncu sta tudi dva zbirna prikaza.

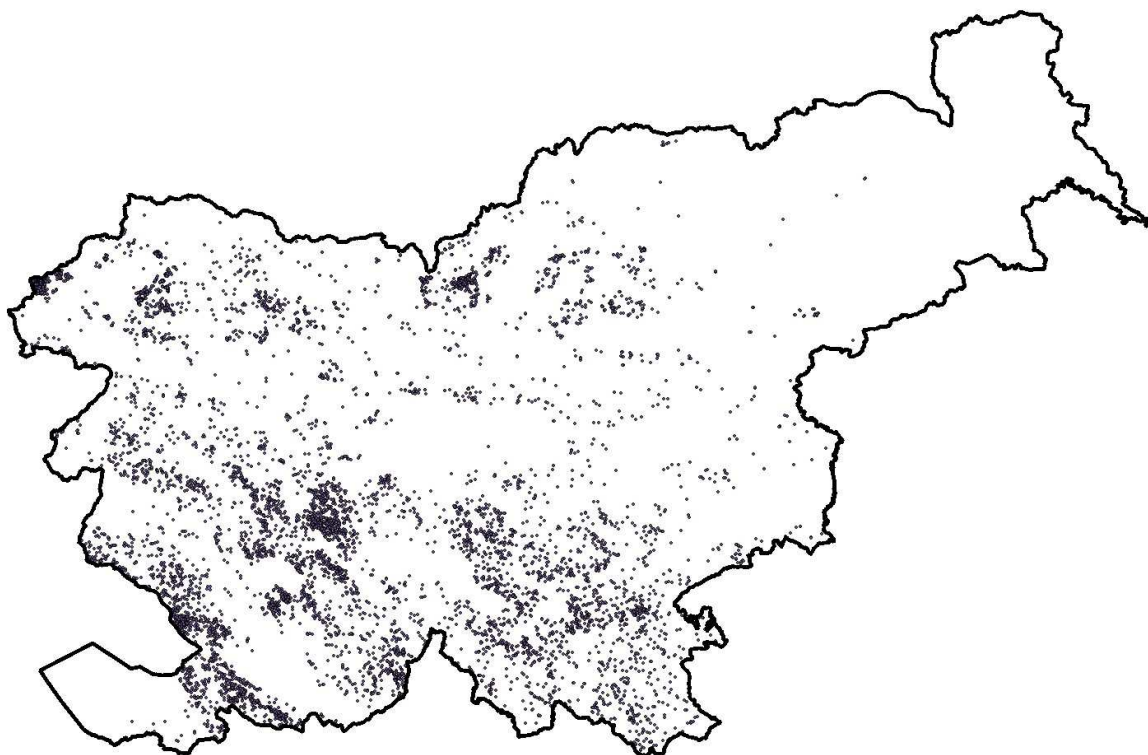
Zavarovana območja

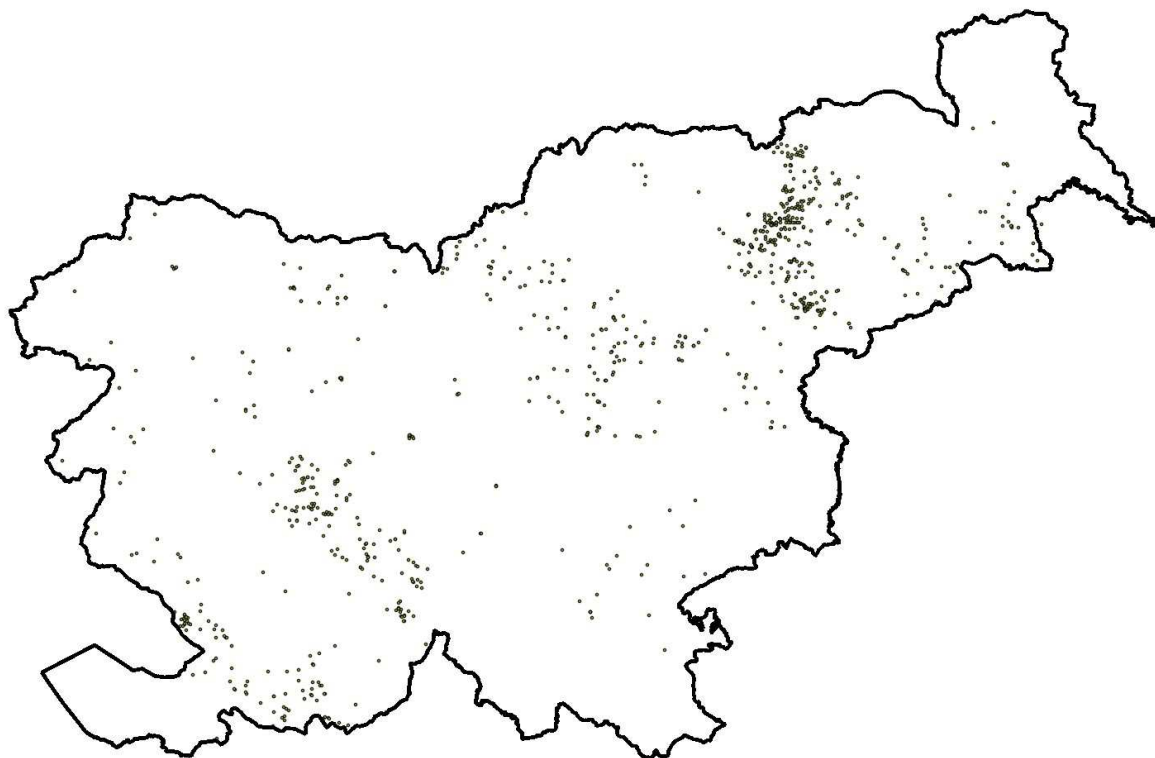
Natura 2000, sestavljeno.

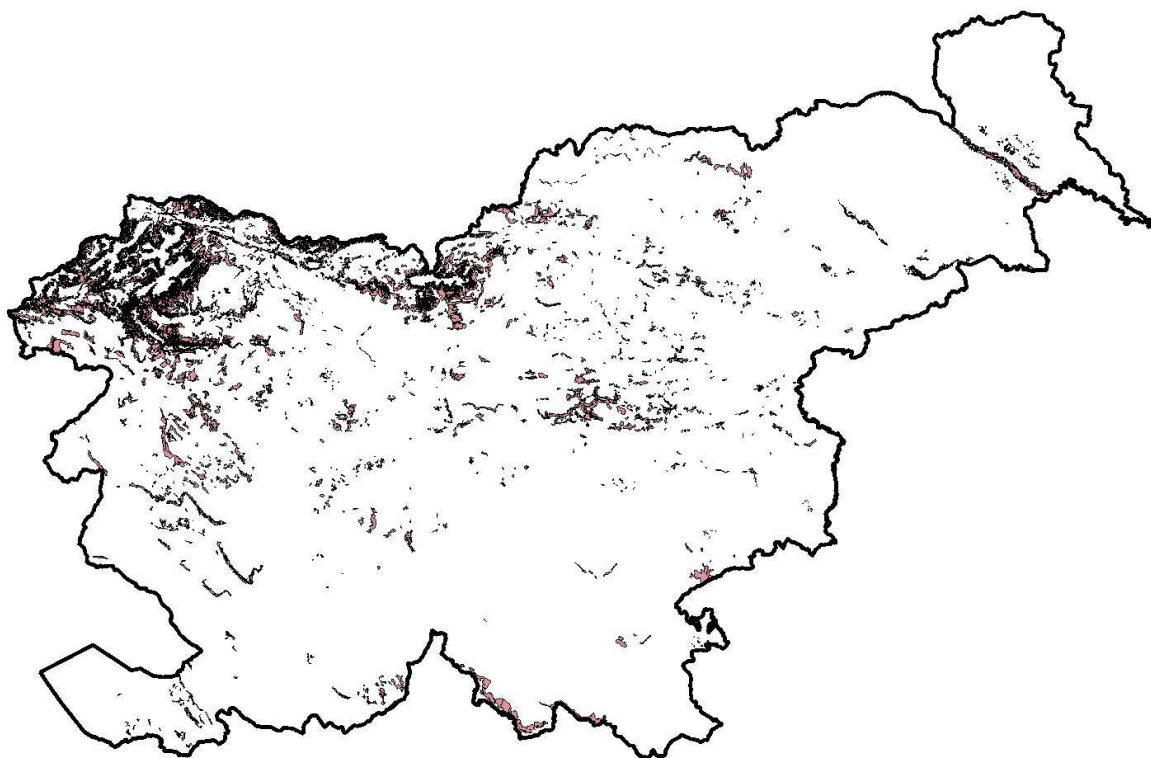
EPO

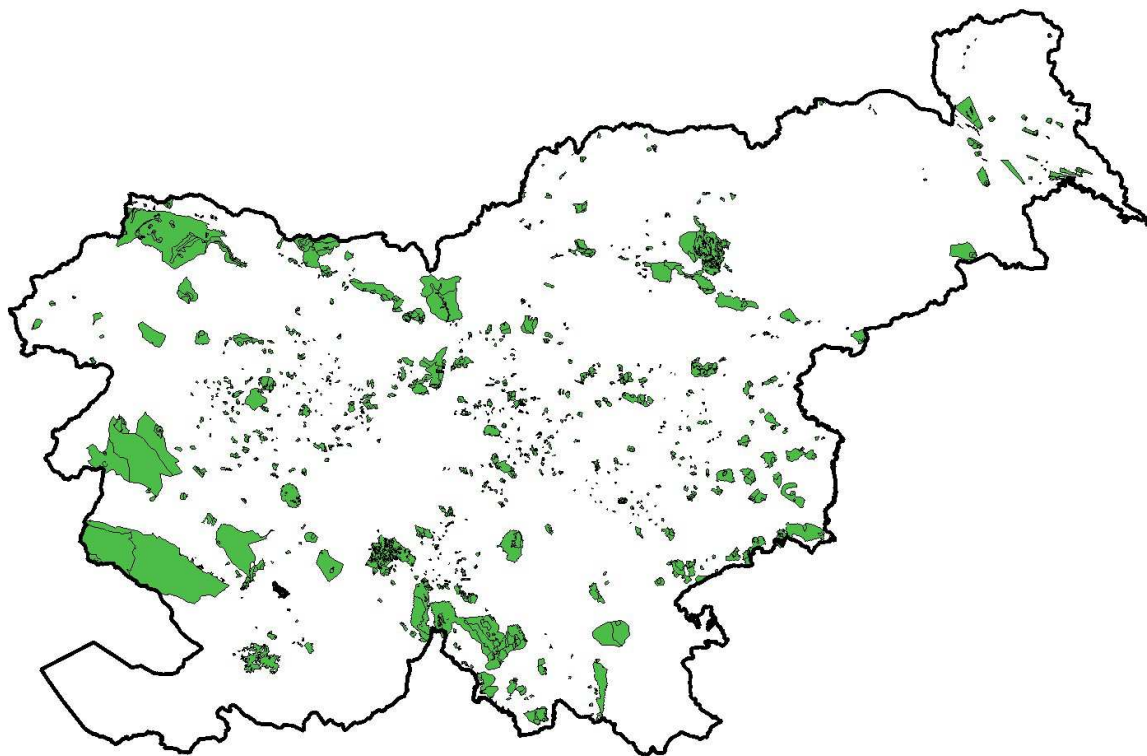
Vhodi v jame in brezna.

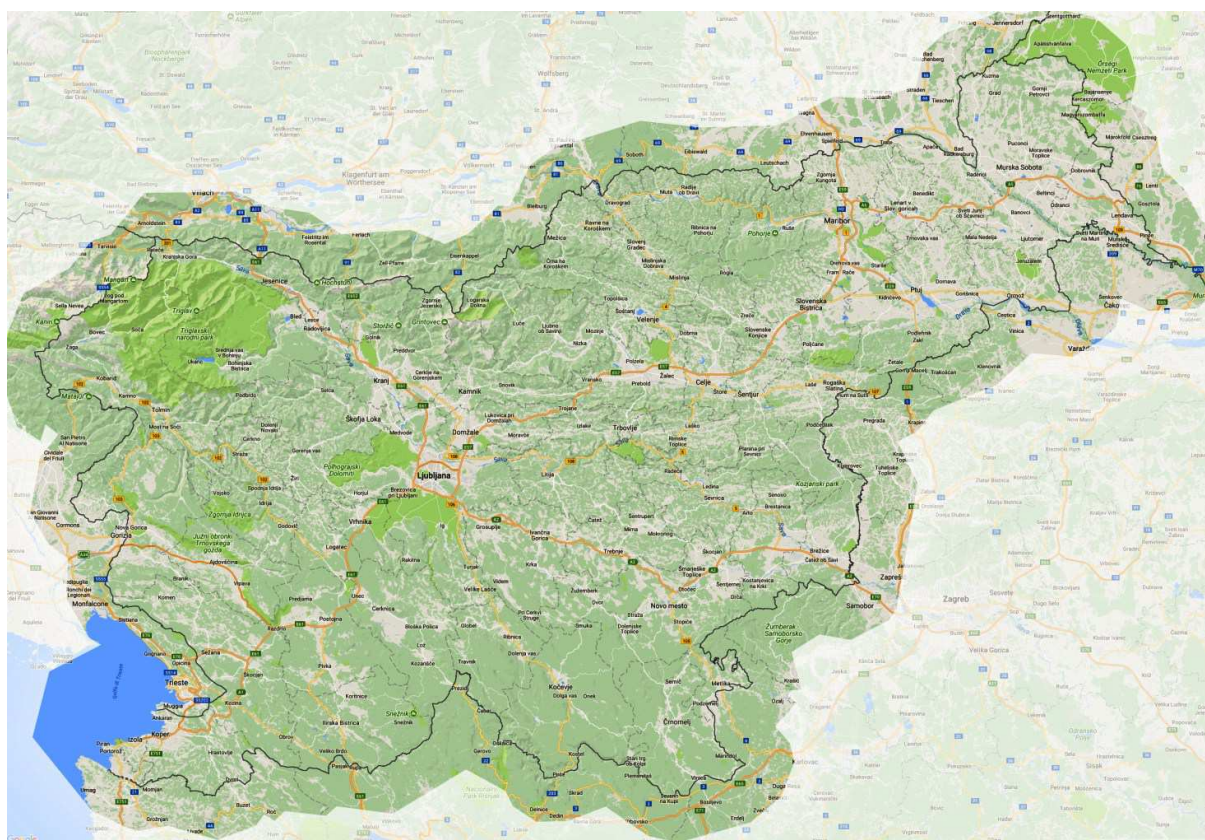
Drevesna dediščina.

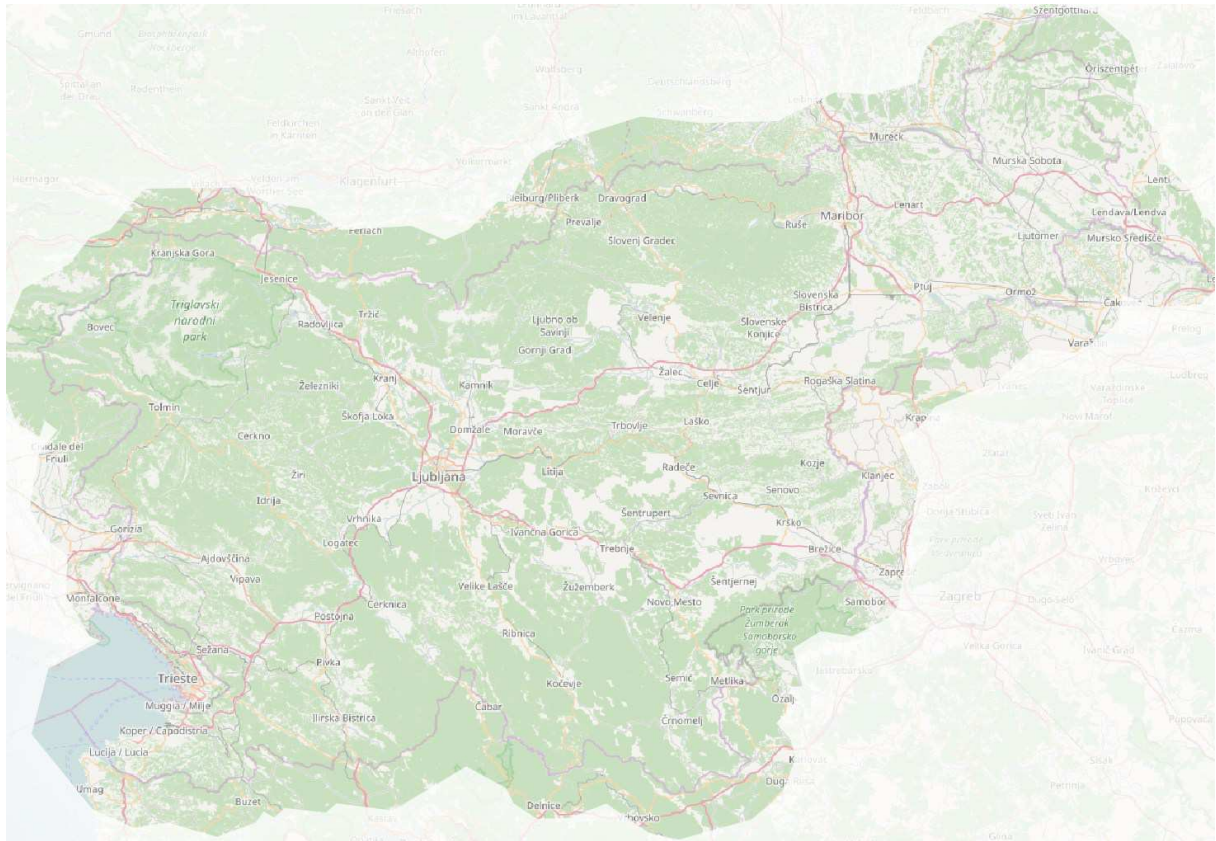
Varovalni gozdovi

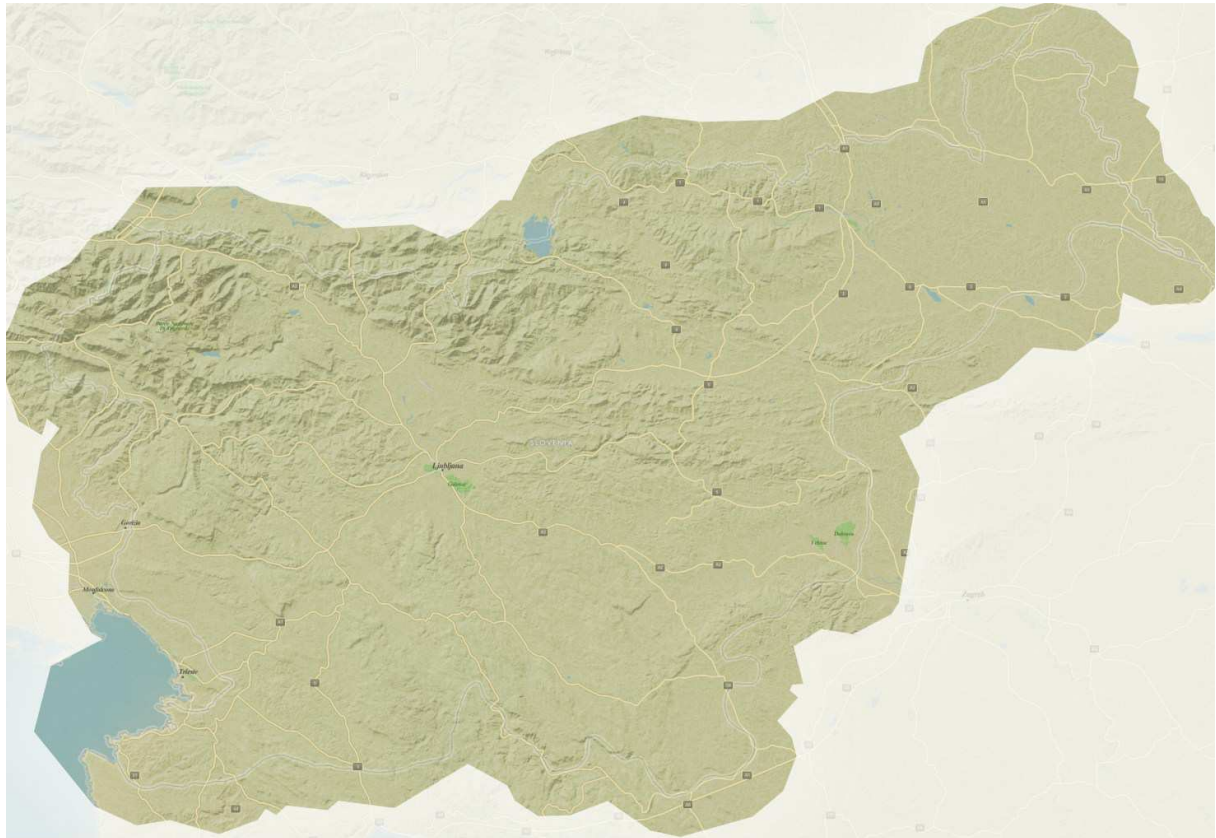
Vodovarstvena območja.

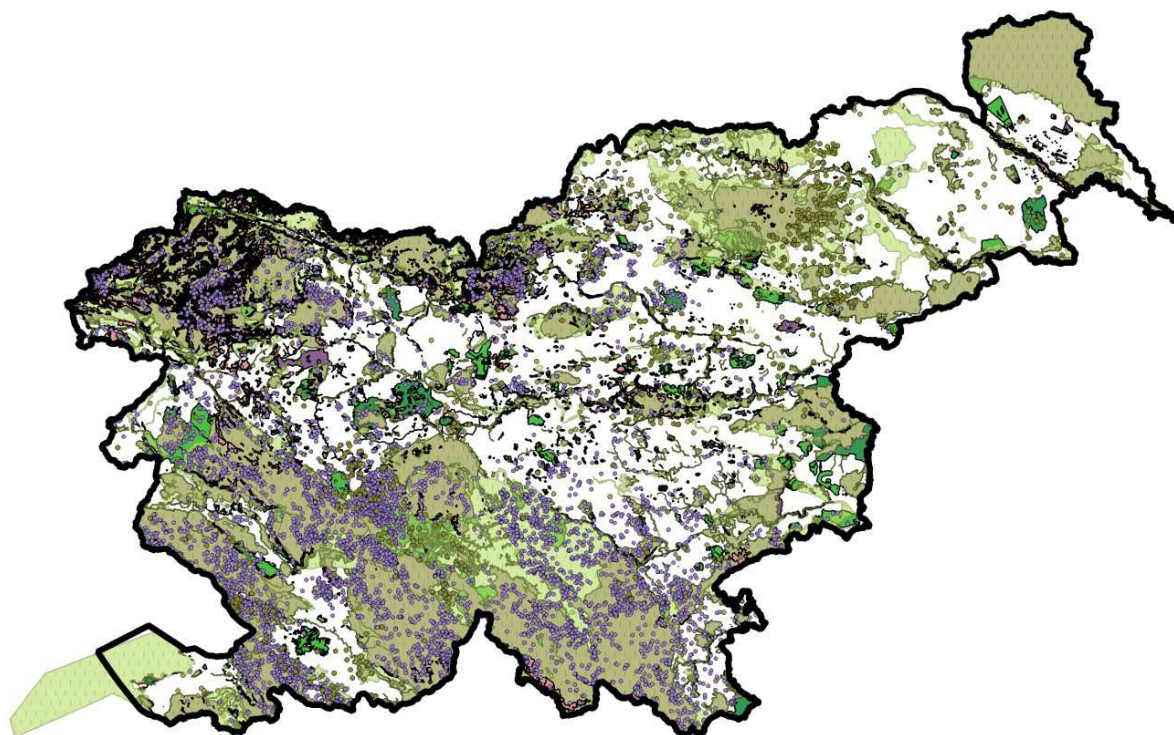
Zavarovana območja Google (živo zeleno).

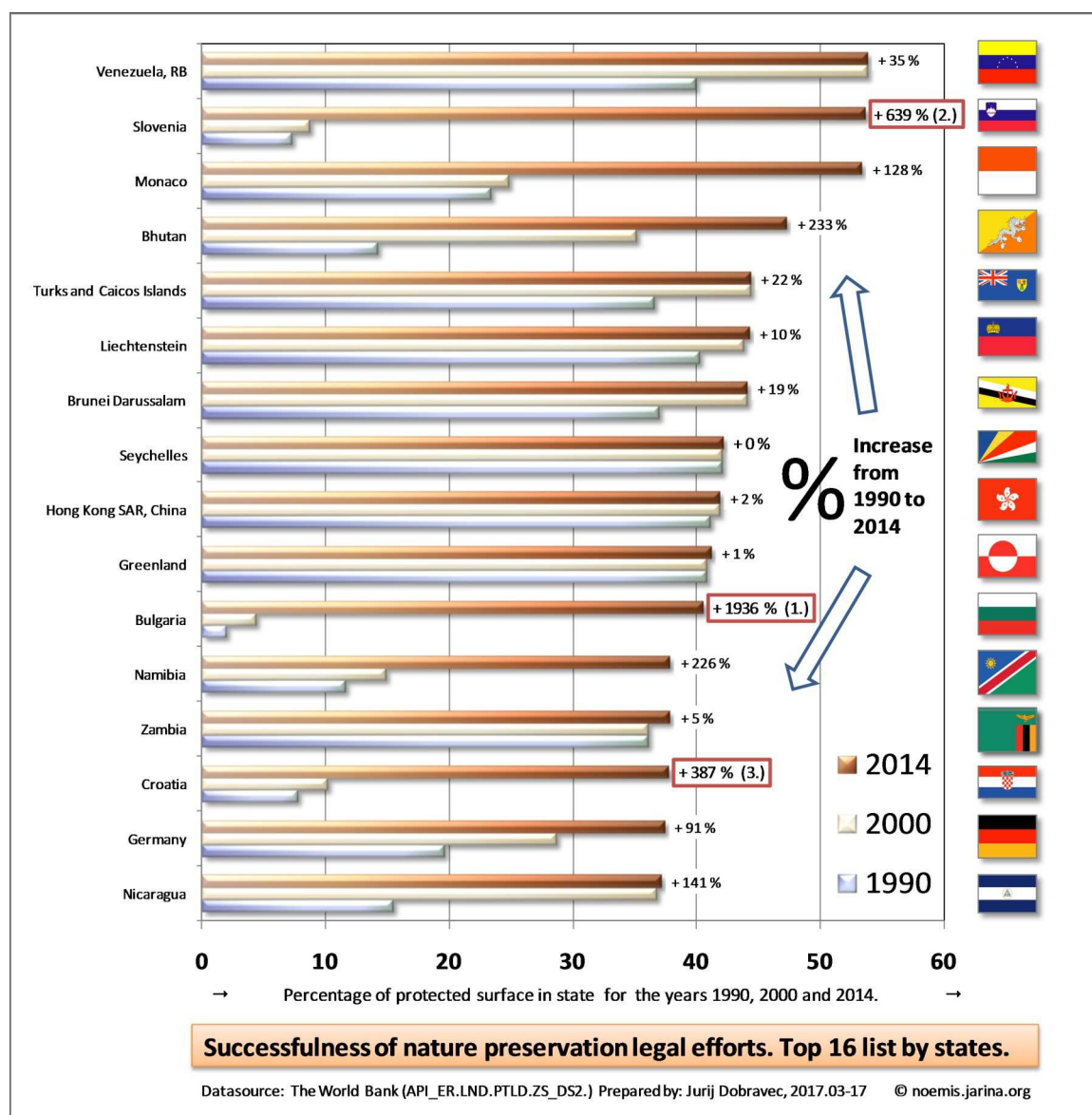
Zavarovana območja Open street map (samo TNP?)

Zavarovana območja Apple iPhoto (zeleno in zeleni napisi)

Sestavljen prikaz vseh vektorskih plasti.

Slovenija velja po merilih Svetovne banke za eno najbolj uspešnih držav na področju pravnega varstva narave. Na drugem mestu smo po skupni varovani površini (54%), takoj za Venezuelo, in po povečanju površine zavarovanih območij od leta 1990, kjer je pred Slovenijo s 639% povečanjem površin le Bolgarija.

PREDLOG

Državljanom je treba jasno **sistemske in v posamičnih konkretnih** primerih predstaviti, koliko, kako in zakaj je narava formalno varovana in zakaj ponekod ni. Prav tako naj se pokaže, kje gre za sektorsko varovanje, ki je povezano z neko gospodarsko dejavnostjo (vode, gozdovi, kmetijske površine, oblikovana krajina ...), kje pa za dejansko negospodarsko navarovanje narave.

3 Pripombe na stavke dokumenta

Pripombe in pomisleke navajam po zaporedju besedila in jih označujem z velikimi tiskanimi črkami. Tu navajam samo najpomembnejše. Ostale bi morali obravnavati skupaj. Verjetno ustno, ker jih je preveč in so preveč zapletena za pisno obravnavo.

3.1 Na poglavje 1 NAMEN

/glej tudi poglavje o redakcijskih popravkih, ki se zelo konkretno nanaša na to podpoglavje/

3.1 A

Kdor bo pozorno bral, bo kot namen (kar je naslov poglavja) lahko prepoznal **samo prvi stavek** in naslov člena 1.4. **Prispevek k uresničitvi mednarodnih zavez**. Ostalo besedilo se ne bere kot namen, niti dikcija ni takšna, vsebine pa so splošne, mnoge prepisane iz drugih dokumentov.

Npr. "Smernice in ukrepi ..." niso namen. Namen mora vsebovati glagol, dejavnosti npr. vsaj "Priprava smernic in ukrepov ...". Če je spodaj skrito besedilo, da "določa smernice" in bodo "določeni ukrepi", je škoda, da je skrito za tako pasivni naslov poglavja.

3.1 B

NPVO 2030 se ne more naslanjati na nesprejet **osnutek** Strategije razvoja in **Okvirni** program zelenega gospodarstva. Ti dokumenti so po zakonodaji **enakovredni**. Poleg tega: kaj, če navedena dokumenta na Vladi ne bosta sprejeta v sedanji delovni obliki? Za oboje prej sicer v oklepaju ugotavlja, "že sprejetih", vendar kako je zdaj to: so interni osnutki, okvirni programi ali okviri? Ali sprejeti?

3.1 C

Izbrani cilji iz Agende (str. 9) so morda napačno interpretirani, ali pa je nadnaslov napačen, saj v Agendi ne gre izključno za mednarodne zaveze, ampak v izvršilnem smislu za splošne, torej tudi nacionalne, lokalne, osebne...

3.2 Na poglavje 2 IZHODIŠČA

Nejasnosti je precej, navajam samo nekaj najbolj opaznih:

3.2 A

Poglavje se začne s Slovenijo. Nadaljuje takoj s Planetarnimi podatki. Sledi primer modeliranja. Potem nas besedilo usmeri na Prilogo 1. Za bralca preveč mozaično! Tu bi pričakoval učinkovit povzetek z dejstvi iz prejšnjega NPVO in ne le ciljev Agende, sploh pa ne pilotnih študij. **Za bralca preveč mozaično!**

3.2 B

Dokument se sklicuje na predprejšnji program? Sklic na Program 2013-2017 manjka?

3.2 C

Iz stavkov je razbrati, da so rezultati NPVO 2005-2012 "skromni" in "tehnične narave", da je veliko "izzivov" ... To so besede, ki se profesionalni zbirni informaciji ne spodobijo. V Povzetku pričakujemo številke, dejstva, izpolnitev ali neizpolnitev kazalnikov, ciljev, namena.

Nov program bi moral na kratko **že predhodno analizirati, ZAKAJ** je bil prejšnji Program šibek. Iz take analize bi se naučili, na katere napake/zadeve moramo biti bolj pozorni. To je še posebej pomembno, ker se zdi, da sedanji program pripravljajo iste osebe kot leta 2005. Škoda bi bilo ponavljati napake, če zdaj morda že vemo zanje, smo bolj izkušeni ...

3.2.Č

"Zakonodaja je kakovostna". Ni, če ne omogoča dobre izvedbe ... Če pa je, tukaj naravovarstvo krivi samo sebe. To ni primerno za NPVN. Kriviti sebe in se ne odločiti za popravke zmot, je čudno.

3.2 D

Nelogično je, da navedemo: "Ohranjanje zdravega okolja in naravnih virov je primarni javni interes.", potem pa "Redefinirati je treba vrednostni sistem". Če je ohranjanje že ovrednoteno kot primarni interes, smo lahko tega samo veseli, in ga verjetno ni treba redefinirati. Morda ga je treba detajlirati, dopolniti ... nikakor pa ne redefinirati.

3.2 E

Besedilo pod "2.7 Okvirna in sistemska izhodišča ... NPVO 2030 je krovni dokument varstva okolja v Sloveniji" bi pričakoval povsem na začetku poglavja, in ne kot zadnjo točko.

3.3 Na poglavje 3 OKOLJSKA VIZIJA ...

Tu je glavna pripomba redakcijska. Stran je namreč numerirana povsem zmešano in ne vemo, ali morda pripravljalec pomembne točke skriva. Konkretno glej redakcijske pripombe v poglavju 5.

3.4 Na poglavje 4 CILJI, USMERITVE IN UKREPI ZA TEMATSKA PODROČJA

3.4 A

Po kateri zakonodaji so biotska raznovrstnost in naravne vrednote "naravni kapital"?

3.4 B (4.1.1 Biotska raznovrstnost ..., a), b))

NPVO je do 2030. Zdaj se sklicuje na PUN 2020 in AN zveri do 2017 (ali do 201715, tipkarska napaka?)

3.4 C (4.1.1.1 Stanje in izzivi, a)

Mislim, da biotska raznovrstnost ni samo Natura 2000. Npr. "Rdeči seznam" so omenjeni enkrat, z rokom 2019 – kaj pa potem? IUCN vrste varujemo programsko ali kako drugače? Ramsar? Zavarovane vrste?

3.4 Č (4.1.1.1 Stanje in izzivi , b)

Na čem temelji trditev: "Velik del naravnih vrednosti je v dobrem stanju"?

3.4 E (4.1.1.2 Cilji)

RS bo zagotovila ... "1.visoko stopnjo biotske raznovrstnosti z ugodnim stanjem domorodnih prostoživečih vrst". Ali se motim v prepričanju naslednje enačbe:

"visoka stopnja biotske raznovrstnosti" = "ugodno stanje domorodnih prostoživečih vrst"?

Torej bo RS zagortavljala nekaj, kar že itak je. Če pa ni, pa itak ni.

3.4 F (4.1.1.2 Cilji)

Definicija habitatnega tipa? Ali res varujemo habitatne tipe? Mar ne habitate oz. življenjske prostore?

Habitatni tip je tehnični izraz in ne biološki.

3.4.G (4.1.1.3 a)

"ZO so eden ključnih instrumentov" Res? Ali ni iz dokumenta razvidno, da je Natura2000 daleč pred vsem?

3.4 H (4.1.1.3 a)

1. definicija (sedanja ZO): "Zavarovana območja so območja narave, kjer je velika biotska, abiotska in krajinska raznovrstnost ter velika gostota in raznolikost naravnih vrednot."

2. definicija: "Nova zavarovana območja bodo prednostno ustanovljena na naravovarstveno najbolj občutljivih območjih Slovenije."

Moje vprašanje: Ali sistemsko spreminjamo kriterije za ustanavljanje ZO?

3.4 I (4.1.1.3 NNS)

Tretji odstavek nalaga, da se v "izvajanje vključi tudi ... .. in ministrstvo, pristojno za ohranjanje narave."

Moje vprašanje: Je bilo ministrstvo doslej izključeno? Bo minister/ministrica zdaj dobila pooblastila za delo na terenu (prekrškovni organ, dežurstva, terensko delo, nevarnosti...)

3.4 J (NNS)

Pri vpeljevanju drugih resorjev v naravovarstveno službo OPOZARJAM, da je to lahko zelo nevarno. Drugi resorji imajo namreč druge cilje in namene. Varovanje narave je lahko popoldanska in ljubiteljska dejavnost zagnanih posameznikov, kar seveda pozdravljamo. To pa ne pomeni, da so "usposobljeni posamezniki".

Če karikiram: sistemsko je naloga ribiča, da mi preskrbi kakovostne in sveže ribe za moj krožnik. Naloge jamarjev so raziskovanje jam, da potem občudujem njihovo predrznost in čudovite fotografije podzemlja. Naloga gozdarjev je, da nas sistemsko in uravnoteženo oskrbujejo z lesom. Tu res lahko govorimo o naravnem kapitalu, vendar to ni naravovarstvo.

Če jih vseeno uvedemo in formalno imenujemo, je potrebno prestrukturiranje njihovega dela. Mislim, da je to sistemsko ali programsko skoraj nemogoče, saj bi te branže prišle v nasprotje same v sebi. Tudi posamezniki: bo ribič kaznoval samega sebe, če bo ob vlaganju mladice iz manj nadzorovanega vira ponesreči spustil še nekaj neavtohtonega?

3.4 K (Vzgoja ...)

Stavek "Pri tem morajo zlasti upravljavci zavarovanih območij delovati kot vzor" je zavajajoč. Kdo so to upravljavci? Zaposleni? Zavod kot pravna oseba? Svet zavoda? ... Kaj pomeni vzor? Kako programsko urediti "vzor" in "vzornos"? Je beseda "vzor" preveč moralistična na NPVO?

/ostalo glede vzgoje in izobraževanja glej v poglavju **Dodatni predlogi** /

3.4 L Spremljanje stanja, info sistem, kartiranje

/te vsebine še posebej glej v poglavju **Dodatni predlogi** /

Podatki NE zadostujejo. To je sicer področje bazične biologije.

Potrebno je **naravovarstveno ovrednotenje podatkov**, torej potrebna je NARAVOVARSTVENA INFORMACIJA.

/ponavljam: te vsebine še posebej glej v poglavju **Dodatni predlogi** /

Ob stavku: "Informacijski sistem bo treba izpopolniti, da bo nastala urejena nacionalna podatkovna zbirka o biotski raznovrstnosti in naravnih vrednotah, ki bo vsebovala tudi podatke o pojavljanju vrst in habitatnih tipov" se sprašujem:

- je sedanja podatkovna zbirka neurejena?
- je to zbirka o "biotski raznovrstnosti," če še ne vsebuje podatkov o vrstah in h.t.?
- govorimo o informacijskem sistemu ali sistemu informiranja? (en odstavek nazaj govori o javnosti)

3.4 M (kazalniki v zelenem okviru)

Govorimo o Naturi 2000 ali o NPVN? Ali niso kazalniki N2000 določeni v PUN?

3.4 N (razpredelnice splošno)

Pričakoval bi, da sta besedilo pod točko 4.1.1.3 in Razpredelnica 1 nekako usklajeni. Zdaj je stanje naslednje:

Usmeritve in ukrepi za doseganje ciljev (besedilo)	Ukrepi za doseganje ciljev
	Priprava zakonodaje
	Posodobitve oz. sprejem programov in akcijskih načrtov
a) Zavarovana območja	Zavarovanja območij in naravnih vrednot Upravljanje zavarovanih območij
b) Neposredni naravovarstveni nadzor	Inšpekcijski in naravovarstveni nadzor
	Izdelava smernic in študij
	Odkup zemljišč in njihovo upravljanje
	Pogodbeno varstvo in skrbništvo
	Raba naravnih vrednot
	Invazivne tujerodne vrste
	Sistem za ravnanje z genskimi viri
	Varstvo prostoživečih oprasovalcev
	Vrednotenje naravnih vrednot
	Trgovanje z ogroženimi in zavarovanimi vrstami
	Odprava škodljivih spodbud
	Ravnanje z živalmi prostoživečih vrst, odvzetimi iz narave
c) Vzgoja in izobraževanje na področju ohranjanja narave ter ozaveščanje javnosti o pomenu ohranjanja narave	Ozaveščanje Informiranje
č) Spremljanje stanja biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot	Monitoring
d) Informacijski sistem	Baza podatkov
e) Ekosistemske storitve – kartiranje in vrednotenje	Ekosistemske storitve
f) Vzpostavitev in vzdrževanje zelene infrastrukture	Zelena infrastruktura
g) Izpolnjevanje mednarodnih obveznosti	

Potrebno je uskladiti.

/V razpredelnici se lepo kaže problem izraza "naravne vrednote". Namreč kako bomo zdaj "vrednotili naravne vrednote"?

3.5 Na poglavje 5 USMERITVE ... IZVAJANJE POLITIK

3.5 A

Vsebine se ponavljajo. Čeprav razumem, da je v politik potrebno nekaj politike, so tukaj navedbe preveč splošne, in se razlikujejo od tega kaj "je treba", kakor je navedeno v drugih delih dokumenta.

Ohranjanja biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot – tu so navedene le definicije in še te zelo splošne ter celo površne in romantizirane. To v program ne sodi. To je populizem, ki naravovarstvu škoduje.

Na primer:

- morajo sektorji prilagoditi ... (to je iluzorno; v NPVN veljajo dejstva in argumenti)
- ...*prekomerno* izkoriščanje nekaterih maloštevilnih vrst (kaj, koliko, katere ...)
- zaradi *večtisočletnega* *kultiviranja* zemljišč ... (to je plus in minus; NPVN varuje tudi – in predvsem - kultivirano naravo, tako pravi NPVO na nekem drugem mestu)

V programskem dokumentu je treba tudi politikom in politikam zadeve bolj konkretizirati, postaviti v prostor, dodeliti resorje, prepoznati odgovorne akterje, tudi politične, npr stranke, Parlament, diplomate za mednarodne vsebine ...

4 Dodatni predlogi

Vsako področje človekove dejavnosti se razvija. Prihajajo nova dejstva, med njimi se ustvarjajo nove povezave in sinergije, ki za neko disciplino lahko predstavljajo izhodišče za pomemben napredek. Razvijajo se tudi vzporedne in podporne dejavnosti, pa seveda dejavnosti, ki stojijo nasproti naravovarstvu, oziroma ki naravo dejansko ali potencialno lahko ogrozijo. Na vseh področjih danes v pojem napredka štejemo tudi tehnološke in metodološke spremembe.

V tem delu bom obravnaval nekatere vsebine, ki jih NPVN ne ali bistveno premalo vsebuje, je pa spričo **trendov** pričakovati, da bi se bilo do njih **smiselno jasno opredeliti**. Opredelitev je lahko v smislu preprečevanja ogoženosti narave, še bolj pa v smislu koristne uporabe družbenih pojavov in tehnoloških sredstev v korist narave in dolgoročne uspešnosti naravovarstva.

Pri tem se predvsem zavzemam za čim večjo interdisciplinarnost, princip neizključevalnosti, kakovostno vrednotenje in čim bolj učinkovito prenašanje dobrih in usklajenih idej v krovno in izvršilno zakonodajo.

To poglavje vsebuje tudi vsebine, ki so v NPVO zajete v poglavju **6 Podporni ukrepi**. A tam se zdi, da je **naravovarstvo povsem izpadlo**. Zato pri svojih Dodatnih predlogih predvsem opozarjam na nekatere specifičnosti VN, ki so pomembnod rugačne od VN in jih ne moremo kar brez vsebinske obravnave in posaebnih usmeritev speljati v okviru VO.

Nekatere točke v tem poglavju so pripravljene na osnovi konkretnih izkušenj in sondiranja možnosti.

4.1 Varstvo narave in kulturna dediščina

PROBLEM

Tradicionalna znanja in človekov estetski čut sta v naravovarstvu premalo izkoriščena potenciala.

OBRAZLOŽITEV

Ob prenehanju veljavnosti Zakona o varstvu naravne in kulturne dediščine sta se področji organizacijsko ločili. Vendar so ostale mnoge vsebinske povezave, saj

- sta obe dejavnosti v širšem smislu kulturni oz. civilizacijski
- se v Evropi praktično vsej naravi, kakršno vidimo, odraža človekov vpliv
- obravnavata isti prostor in čas
- človekova percepcija okolja vključuje hkrati naravo in od človeka ustvajeno pokrajino
- sta dejavnosti neposredno povezani z lokalno tradicijo
- nekatere elemente tudi formalno še obravnavata skupaj, npr. krajino in nekatere obravnavane vrste, ki so vezane na zgradbe ali t.i. umetne habitate, tudi invazivke in podobno.

V smislu te povezanosti bo v srednjeročnem programu nujno upoštevati dejstvo, da se svet izrazito globalizira. Gre predvsem za dve povezani dejstvi: za fizične spremembe krajine in za upad tradicionalnih dejavnosti.

Fizične spremembe so povezane z ekonomskimi razmerami. Trendi kažejo, da se tradicije obdelovanja polja, vinogradov ali vzdrževanje ravninskih in hribovitih mozaičnih predelov lahko v programskih letih do 2030 radikalno spremenijo. Mlajše generacije – z izjemo morda redkih posameznikov, ki pa celotne površine ne bodo zmogli – namreč očitno nimajo interesa obdelovati zemlje/krajine na tradicionalne načine. To pomeni, da se bodo življenjski prostori mnogih ogroženih vrst v prihodnje še izraditeje spreminjali kot se danes. Če smo doslej govorili o pomenu preusmerjanja človekovih vplivnih dejavnosti na območja z manj vpliva na naravo (npr. Načrt upravljanja za Poključka barja, LIFE TNP 2003), bomo v prihodnje morali govoriti o preciznem usmerjanju naravovarstvenih subvencij na tiste predele narave, kjer bo pristnost naravnih procesov najlažje in cenovno najbolj ugodno, a vseeno učinkovito ohranjati. To so izjemno zahtevne naloge, ki poleg kakovostnih podatkov o naravi in evidenci motenj oz. vplivov, zahtevajo tudi kompleksne analitske sposobnosti. Če bo namreč človek opustil tradicionalno obdelavo krajine na podeželju, si nikakor ni mogoče predstavljati, da bi jo lahko na celotnem območju države vzdrževali s pomočjo proračuna. Glede na sedanje trende proračunskih sredstev to ne bo mogoče niti v zavarovanih območjih. Ker smo v preteklih letih na različne načine zavarovali več kot pol državnega ozemlja – varovanja pa nas obvezujejo v pravnem smislu in pred mednarodno javnostjo – je treba v Programu načrtovati jasen sistem prioritet, na osnovi akterega bo mogoče pripraviti izvedbeno-finančni načrt.

Druga reč je upad tradicionalnih dejavnosti. Seveda bi tu lahko govorili o tradicionalnih gospodarskih dejavnosti, ki so obravnavane v prejšnjem odstavku, in neposredno vplivajo na krajino. Vendar na tem mestu izpostavljam tradicije, ki se bolj neposredno nanašajo na aktivno naravovarstvo, konkretno na varovanje lepot narave. Današnje dokaj tehnicistično usmerjeno uradno naravovarstvo je namreč spregledalo dve dejstvi. Najprej dejstvo, da se je dejavnost kot celota v bistvu začela na estetski podlagi: zaščitene rože in sesalci, parki v ZDA, v gorah ipd. Še bolj pomembno pa je dejstvo, da imajo ljudje/prebivalci v krajini čut za lepoto narave, ki jo kot tako želijo ohranjati. Pri tem ne gre

zgolj za trenutni videz, ki je pomemben tudi obiskovalcem, ampak predvsem za trajnejše ohranjanje samih naravnih procesov. Stoletja bivajoče generacije domorodcev so bile sposobne zelo trajnostno uskladiti svoje dejavnosti s temi naravnimi procesi. Ta uskladitev pomeni obvladovanje znanj in veščin sodelovanja z naravo, ki se je v vsem tem času ohranjala.

Estetski čut ter veščine trajnostnega sodelovanja v naravnih procesih so v bistvu nesnovna kulturna dediščina, morda celo ena od značilnosti človeka, človeštva, pristnega humanizma. Program bo moral ta dragocena tradicionalna znanja v smislu Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine (Unesco, 2003) prepoznati in jih ovrednotiti, predvsem pa uporabiti v dobro narave. Za razliko od nesnovne družbene dediščine, ki jo nenzadnje lahko tudi obudimo na osnovi zapisov in ohranjenih muzejskih artefaktov, je tradicionalen človekov odnos do narave skorajda nemogoče ponovno vzpostaviti tudi zaradi dejstva, da je tudi sama narava živa, in deluje na svoj način.

PREDLOG

NPVN do 2030 naj vključi pripravo pregleda, koliko v kakšni meri je mogoče te človekove pristne lastnosti povezati v dobro narave.

4.2 Povezave z znanostjo

PROBLEM Z OBRAZLOŽITVIJO

Dosedanje naravovarstvo se je do naravoslovnih znanosti obnašalo relativno pasivno. Na drugi strani je znanost naravovarstveno besedišče neredko uporabljala le kot dodaten argument za uveljavljanje bazičnih ciljev posamezne discipline ali celo posameznega projekta. V nekaterih primerih tudi kot učinkovit in v medijih neredko odmeven PR. Neredko pa celo kot retorično metodo, ki je prispevala točke pri ocenjevanju vrednosti projekta – morda celo brez da bi pripravljalec ali ocenjevalec dejansko vedela, kaj s to "naravovarstveno" komponentno sploh v praksi početi.

Kaj mislim s pasivnostjo naravovarstva? Predvsem dvoje. Prvič, naravovarstvo je kot argumentacijo svoji dejavnosti uporabilo podatke, ki so pač bili na voljo. To pomeni, da smo se v večini primerov zadovoljili z nesistemsko obravnavo območja države, za katerega smo v tem Programu sistemsko odgovorni. Celo proces priprave strokovnih podlag za N2000 je spodbudil le malo konkretnega preverjanja dejanskega stanja na terenu, oziroma je bilo to odvisno od zavzetosti ali nagnjenj posameznih sodelujočih. Posledica te pasivnosti je, da v odnosu do državljanov in davkoplachevalcev naravovarstvo neredko operira s podatki o vrstah, ki jih tam morda že dolgo ni več. Na drugi strani pa ne operira s podatki o vrstah, ki nekje morda so, asli so se v tem času doselile. Generalizacija s kartiranjem habitatnih tipov – ki je skušala nekako prostorsko poenostaviti popise lokalitet ogroženih in redkih vrst – je morda učinkovita na lokalni ravni. Na državni, za katero se ta Program pripravlja, pa ni videti sistematičnega in trajno delujočega pristopa.

Osebnostno še vedno opažam, da bi mnoge konkretne rešitve, ki sem jih 1998, torej še pred ZON, na podlagi izrecne prošnje in skoraj agonije Mladena Berginca predlagal in strokovni javnosti predstavil pod imenom obsežnega projekta HABIS.

Drugič, naravovarstvo doslej ni načrtno spodbujalo naravoslovja, na katera področja naj to sistematično usmeri svoje raziskave, konkretno, kaj **dolgoročno** potrebuje. Seveda obstajajo posamezne naloge, monitoringi in raziskave, ki so bile s strani uradnega naravovarstva konkretno naročene in tudi konkretno plačane. Vendar gre v teh primerih za ožja območja, posamezne taksonomske skupine ali izrazito ciljni postopek, npr. ustanavljanje novih ZO. Jasno je tudi, da narave ni nikoli možno v celoti popisati, in da gre za zelo dinamično področje. Vendar ta dejstva ne morejo biti argument, da pri odnosu do znanstvenih disciplin, ki obravnavajo naravo ali človekove vplive nanje vztrajamo v pasivnosti.

NALOGA

Pripraviti nabor oziroma ciljni seznam seznam raziskav v podporo naravovarstvu.

To ne pomeni, da naravovarstvo raziskuje samo ali da samo naroča in plačuje raziskave, ampak pomeni, da mora naravovarstvo znanstvenikom specialistom povedati, kaj potrebuje. Oni pa potem v okviru svojih programov, rednega dela, kandidatur in projektov, s pritiskom na državni in druge proračune ter v smislu svobodne znanosti od sebe dajejejo glede na dane razmere najboljše rezultate in argumente.

4.3 Sistematično in proaktivno sodelovanje v izobraževalnem sistemu

PROBLEM

Problem, ki lahko nastane v 13letnem Programskem obdobju je, da bomo v Sloveniji potencialno dobili 2184 naravovarstvenih tehnikov,⁵ ki bodo naravovarstveno izobraženi le 6%. Iz programov tudi ni jasno, v kakšni meri učitelji strokovnih predmetov poznajo ZON in NPVN (prim. Kranjec, 2010).

OBRAZLOŽITEV

Vsebine povezane z naravovarstvom so postale v zadnjih treh desetletjih zelo pomemben del vzgojno izobraževalnih programov. Pretežno gre za dopolnitev rednih učbeniških vsebin naravoslovnih predmetov, trende pri organizaciji naravoslovnih dni in podobnih tematskih dejavnosti ter spremljanje aktualnih družbenopolitičnih dogajanj.

Učbeniki naravoslovnih predmetov v OŠ kažejo trende povečevanja naravovarstvenih vsebin. Vsebine kažejo, da so njihovi pripravljalci verjetno ljubitelji narave, ne kažejo pa, da bi imeli kakršnekoli povezave s formalnimi dejavnostmi, ki jih na področju sistematično in formalno izvaja država. Stičnih točk z ZON ali NPVN praktično ni. Glede na ankete "z gotovostjo lahko trdimo, da ohranjanja narave v osnovnošolskih vzgojno-izobraževalnih programih drugega triletna skorajda ni." (magisterij N. Kranjec, 2010). Pohvalno je sicer, da posamezne učiteljice temu področju zavzeto posvečajo veliko pozornosti in tovrstne vsebine – kar je ustrezno – uvrščajo v vzgojni del vzgojnoizobraževalnega procesa.

Nekaj izobraževalnih ustanov ponuja specializirane srednješolske programe *naravovarstveni tehnik* (Lj, Mb, NG, NM, Naklo, Šentjur). Predmetnik na srednješolski ravni kaže, da od približno 2300 ur

⁵ Razpisano mest 2017/18: Grm 28, BIC 28, BŠM 28, Šentjur 28, Naklo 28, NG 28

strokovnih modulov okrog 350 ur formalno sovпада z vsebinami, ki jih obravnava NPVN. Naziv poklica torej s svojimi 15% namenjenega časa strokovnih modulov (oz. okrog 6% celotnega kuriluka) ne odraža vsebine.

PREDLOG

NPVN mora do 2030 proaktivno pristopiti k šolskim programom, ki obravnavajo varstvo narave, in se – ne le v smislu stroke ampak tudi v smislu poštenosti do mladih iskalcev zaposlitve – jasno opredeliti do množice srednješolsko formalno izobraženih naravovarstvenih tehnikov.

4.4 Visokošolski in podiplomski študij

PROBLEM

Podobno kot znanstveno raziskovanje, so tudi študij in študijski programi načeloma svobodni. Vendar so NPVN in študijski programi mimobežni. Namensko znanje in s tem davkoplačevalski vložek zato po eni strani ni izkoriščeno, pripravljalci univerzitetnih programov pa po drugi strani ne sledijo konkretnim potrebam upravnega naravovarstva.

OBRAZLOŽITEV

Nekatere univerze imajo naravovarstvene dodiplomske in akreditirane magistrske študije. Obstajajo tudi možnosti okoljskega interdisciplinarnega doktorskega študija, kjer se je mogoče v naravovarstvo usmeriti, in trenutno mirujoči doktorski program varstva naravne dediščine v okviru bioznanosti.

Naravovarstveno izobraževanje na univerzitetni ravni pod različnimi nazivi ponuja več slovenskih univerz. Je pa zanimivo že dejstvo, da je naravovarstvo praviloma dodatek: npr. *Ekologija z naravovarstvom*, ali *Biologija in ekologija z naravovarstvom*. V Ljubljani je npr. za študijsko leto 2017/18 bilo na 30 razpisanih mest vzeti 24 študentov. Kriteriji za vpis, ki izražajo pričakovanja fakultet in dolgoročno kažejo na končni študijski rezultat, so relativno nizki.

Akreditiran podiplomski študij na 2. stopnji z nazivom *varstvo narave* npr. izkazuje Univerza na Primorskem, in sicer v obsegu 120 ECTS. Predmetnik kaže izrazito usmerjenost v varstveno biologijo in ekologijo. Tretja stopnja je formalno vključena kot študij v okviru Bioznanosti v Ljubljani (program VND je bil sicer 2010 ukinjen, trenutno so še vpisani štirje kandidati)⁶ in kot del programa Znanost o okolju v Novi Gorici, vendar le na 2. stopnji, in še to le 10 od 130 ECTS. Strogo naravovarstvene predmete v nekaterih primerih predavajo gostujoči učitelji, tudi iz NV zavodov in državnih inštitucij. Univerzitetni učitelji, ki so ustanovitelji in/ali nosilci programov, in ključni predavatelji pa so glede na izkazane reference specialisti na različnih bioloških ali biotehniških področjih. Programi in tudi naslovi disertacij zato kažejo prevlado usmeritev v vsebine teh specialnosti.

⁶ podatki dekanata BF sredi oktobra 2017

Koliko slovenskih državljanov se vpisuje in uspešno opravi (pretežno podiplomske) študije s področja naravovarstva v tujini,⁷ ali v med univerzitetnim študijem, ni podatkov.

PREDLOG

Upravno VN mora univerze in druge raziskovalne inštitucije sistemsko obveščati o (prihodnjih) potrebah in s tem aktivno usmerjati programe. Vzpostaviti je treba sistem boljšega izkoristka znanja in veščin, ki se nedvomno ustvarjajo v teh programih.

(Tretja priloga k predlogu NPVO2030 sicer govori o raziskavah in izobraževanju, vendar gre očitno zgolj za okvirne podlage oz. možnosti. Te se naslanjajo na EU programske sheme, ki pa se ne nanašajo na isto (finančno) obdobje! kot NPVO, vrednosti pa ne odražajo slovenskega deleža in možnosti.

4.5 Podatki kot gradivo za analize

STANJE

ZON uporablja pravne pojme, ki so opredeljeni v ZVO (prvotno 5., zdaj 3. člen). Glede podatkov se je opredelil sedaj veljavni ZVO-1: "Okoljski podatek je katera koli informacija v pisni, vizualni, zvočni, elektronski ali drugi materialni obliki, ki se nanaša na okolje." Definicijo zaradi združenosti v istem resorju seveda razumemo tudi za VN. Vendar je ta definicija problematična predvsem v duhu istega zakona, ki v 52. čl. govori o informacijah. V nasprotju z uporabo v operativnih členih je tudi zavajajoča, saj pojem informacija določa kot podrednega v smislu *dajanja informacij* v pomenu *zbiranja podatkov* in ne informiranja o okolju ali – kar bi bilo še neprimerno bolje – informiranja ljudi, kaj naj pa storijo, da bi bilo bolje.

V splošnem podatek (še) ni informacija. To nastane, če jo okoljevarstvenik ali naravovarstvenik po določenih metodah obdela in poda drugim deležnikom. Podatek je v bistvu osnovni argument, na katerem temelji najprej primerjalna analiza, potem pa neko izvedeno dejstvo, ki je pri konkretnem dejanju ali upustitvi človekovega dejanja proti naravi **uporabno**. Npr. seznam ogroženih vrst na moji zasebni parceli na Pokljuki ni naravovarstvena informacija, s katero bi si lahko kot lastnik kaj pomagal. Zato naravi, pa če sem še bolj navdušen naravovarstvenik, skoraj nič ne pomaga. Prav tako so npr. zemljevidi coniranja N2000 območij naravovarstvena informacija zgolj za notranje potrebe stroke. Za slošno javnost, lastnike ipd. pa postanejo informacija šele takrat, ko jih naravovarstvenik ustrezno, strokovno in pravno neoporečno interpretira. Seveda tudi ciljni publiki razumljivo. Kakovost informacije (! ne podatka) se izkaže ob konfrontaciji z "nasprotniki" naravovarstva.

UGOTOVITVE

Informatika se na področju VN vidno omejuje na zbiranje podatkov. Napredek zadnjih dveh desetletij je, da so podatki dobili tudi georeferenco. Sicer ne morem presojati, kako GIS orodja uporabljajo znotraj posameznih zavodov in organizacij, ki se ukvarjajo z VN, vendar zunanji rezultati in znanstvene ter strokovne objave ne kažejo, da bi kje potekala poglobljena prostorska analitika. V ZRS

⁷ Naturschutz und Biodiversitätsmanagement Dunajske univerze, podobni programi na večjih univerzah v Nemčiji, Ecologia e Conservazione della Natura v Parmi v Italiji, Ekologija i zaštita prirode v Zagrebu ipd.

TNP smo kompleksno medplastno analizo habitatnih tipov an eni in človekovih vplivov na drugis strani izvedli leta 2003 v okviru Life na Pokljuki. Primer ni bil opažen in se je verjetno izgubil edinstvenem sistemu sektorskega upravljanja N2000 območij, ki žal nadomešča NU, kakršne poznajo v drugih EU državah, predvsem pa, spet žal, onemogoča usklajevalni stik naravovarstvenikov z ljudmi.

PREDLOG

Do 2030 je treba na področju VN razviti prostorsko informatiko na sistemski ravni, ki bo

- najprej jasno razlikovala med metodami in vsebino
- preseгла ročno in s tem subjektivno analitiko npr. risanja zemljevidov in conacij
- se bo usmerila v poglobljeno analitiko znanih dejstev oziroma vhodnih podatkov, iz katerih neke zonacije neoporečno in ponovljivo izhajajo.
- dala rezultat, uporaben za davkoplačevalce, lastnike, investitorje in druge zainteresirane
- ne bo vsebovala kar naravoslovnih (ali v redkih primerih družboslovnih, ki so še kako pomembni) vhodnih podatkov, ampak naravovarstveno informacijo vrednotenja.

To pomeni, da je ljudem treba **vrednotenje narave sestaviti** na isti zemljevid.

Konkretno si to predstavljam kot karto Slovenije v npr. petih povsem preprostih vrednostnih kategorijah od blede rdeče do najbolj žareče rdeče, ki bo temeljila medplastnem analitskem prekrivanju vseh dosedanjih podatkov, državljanom in politikom na različnih ravneh pa omogočila hiter in učinkovit vpogled, kaj naravovarstvo hoče, bolje rečeno, kaj je za naravo boljše glede na najboljše znanje, kar ga v naravovarstvu premoremo.

Dodatno je glede na razvijajoče se možnosti 3D GIS orodij treba razmišljati o večdimenzionalni prostorski informatiki, in tudi časovni, tako kot je večdimenzionalna in ciklično ter linearno dinamična narava sama in kar sem predlagal v HABIS že leta 1998.

4.6 Vnaprejšnja transparentnost

Kot kratek ekskurs iz analitske razprave bom ta primer pokazal z alegorijo, napisano leta 1998 kot uvod v HABIS. Namen kratkega sestavka je spodbuditi razmišljanje, kako je ceneje, predvsem pa za naravo ugodneje, če nekaj **vemo vnaprej**, če je to znanje dobro strukturiramo in smo ga naravovarstveniki sposobni v primernem jeziku posredovati državljanom in državljanke.

Družina se je odločila, da bo zidala hišo. Nekaj let že zbirajo sredstva, in pride čas, ko je treba zares najti lokacijo. Na družinskem izletu se slučajno peljejo mimo opuščenega travnika ob gozdičku na

---

robu večje vasi. Ko družinski oče pregleda svet, ugotovi, da je parcela očitno ena sama in da ob robu skozi manjše močvirje teče celo potoček. Ker ve, kako se stvari streže, se takoj odpravi na pristojno Geodetsko izpostavo in po zemljiški knjigi ugotovi lastnika parcele.

Naporne priprave, kako se lotiti lastnika: a glej, on nima nič proti prodaji, omeni celo, da je menda v nekem ureditvenem planu tamkajšnje občine pisalo, da je na slabšem delu zemlje možna gradnja. Dogovorjeno. Cena ni nizka, a poštena za odlično lokacijo. Sledijo vloge, soglasja, sosedi, načrti in tako naprej. Vse stane, tako pač je; kjub temu se na parceli že nabira tudi »ta pravi« material: opeka, les in podobno.

Da se tam nekaj dogaja najprej opazijo malo daljni sosedge, kaj kmalu pa tudi varstvenik narave iz sosednje vasi, ki ve, da je tisti travnik poseben in edinstven, saj na njem raste vrsta rastline, ki je ne najdemo tako rekoč nikjer drugje v bližnji in daljni okolici in ki je uvrščena tudi na vse sezname »pomembnih vrst« evropskih in svetovnih naravovarstvenih konvencij. Uničenje bi bil res pravi zločin proti svetu in sramota za državo. Sledi prijava in relativno vljudno pismo inšpekcije navdušenemu graditelju.

Huda kri, nerazumljivost, konec koncev žalost in poskus reševanja. Gradnja je vsekakor ustavljena. Kaj storiti? Zakaj tega niso vedeli občinski načrtovalci? **Kako, da mi tega niste prej povedali?**

—

Zamenjajmo družino za veliko podjetje ali državo. In hišo za obsežne proizvodne hale ali avtocesto. Vsi načrti stečejo podobno kot zgoraj, zadoščeno je tudi zakonskemu naravovarstvenemu minimalizmu; cena je nepredstavljivo neprimerljiva, na ramenih veliko ljudi ali vseh državljanov. Gradbeniki se organizirajo na trasi, stroji so pričeli. Potem pride iz sosednje vasi..... **Kako, da nam tega niste prej povedali?**

Sledijo seveda (morda) pogovori, pogovori, pogovori. Tako rekoč, kdo bo več iztržil. Strošek je prevelik in preobremenjujoč, da bi ga lahko ponovili, to je jasno vsakomur. In zmaga je jasna.

—

In če bi prej povedali? Morda le manjša žalost ob spoznanju, da je idilični travnik ob gozdičku pač velika redkost – in takojšnje iskanje novih prostorov.

- Naravna vrednota bi se ohranila
- Hiša bi v zadovoljstvo družine vseeno nekje stala
- Izognili bi se podvojenim stroškom.

—

Mar smemo dopustiti dogodkom tako daleč, da nas bo združujoča se Evropa za naše lastno vrednote vprašala: **Kako, da nam tega niste prej povedali?**

Torej: **NARAVOVARSTVO V SLOVENIJI MORA POVEDATI**

4.7 Čezmejnost

PROBLEM

Formalno se velik del uradnega naravovarstva dogaja zaradi vključenosti RS v mednarodne politične ali drugačne združbe. Tako parki in razni tipi rdečih seznamov nekako sledijo IUCN, veliko težo polagamo v EU in njen nekoliko zastarel projekt N2000. V ta okvir spadajo tudi druge mednarodne ali regionalne konvencije in dogovori.

Kadar govorimo o naravi in njenem varstvu, je mednarodnost seveda nujna. Vendar gre za tri ravni, ki jih je treba tudi v NPVN jasno ločevati:

- diplomacija na najvišji ravni
- narava kot naddržavni fenomen
- konkretna narava in njeno varstvo

Diplomacija tudi za področje naravovarstva deluje po ustaljenih principih celotne diplomacije. Priznam, tega področja ne poznam, in tudi ne pozna naravovarstvenikov, ki bi ga poznali. Vseeno: tu se moramo zavedati majhnosti površja RS, vseeno pa "majhnost" ne sme biti alibi, da pač ni mogoče nič storiti in se je treba prilagoditi velikim. Nasprotno. Po mojih izkušnjah se tudi veliki, npr. Nemčija in Nemci, dobro zavedajo vrednosti narave v Sloveniji.

Narava kot naddržavnost je lahko past, da se ukvarjamo z naravovarstvenimi vsebinami, ki se nas ne tičejo, hkrati pa zanemarjamo dejanske domače probleme. NPVN bo zato moral jasno predvideti, kako se bo RS obnašala do (že obstoječih ali potencialnih) negativnih ali pozitivnih naravovarstvenih ukrepov na neposrednem čezmejnem območju. Gre za iste ekosisteme, npr. morje, gorovje, ali oblikovano krajino vinskih gor; isto populacijo velikih zveri, skupne selitvene poti, iste invazivke in isto mejno reko, na kateri se načrtuje večji gradbeni poseg.

PREDLOG

Nosilce dejavnosti NPVN se obveže k formalnemu, trajnemu in konkretnemu čezmejnemu sodelovanju.

Incidenti ali pozitivne pobude v čezmejnem območju nas nikakor ne smejo presenetiti.

/zglede imamo v praksi, npr. ZO ob mejah/

4.8 Navladništvo in spletna družbena omrežja

STANJE

Ob koncu 19. in v 20. stol. so nevladne organizacije oziroma društva, odigrale v svetu izjemno vlogo. Ustanavljale so muzeje, parke, skrbele za zavarovanje posameznih naravnih znamenitosti, rastlin in živali. Na drugem mestu smo ugotovili, da so imele izjemno vlogo pri konkretnem izvajanju varstva, in ga na nekaterih (taksonomskih) področjih še imajo.

T.i. nevladni sektor v javnosti deluje kot eden od družbenih korektorjev. Torej, oblastem služi kot nekakšen (samo)nadzor. Demokratične družbe ga zato praviloma dopuščajo in tudi spodbujajo. Žal se ponekod zgodi, da nevladniki postanejo privesek nekega resorja ali celo ministrstva. V takem komenzalizmu imata potem oba partnerja nekakšno korist: nevladniki npr. redno prejemajo neposredno denarno podporo. Na eni strani jim npr. ministrstvo brez vsakokratne presoje daje priporočila tretjemu financerju. Na drugi strani nevladniki opravljajo nekatera politično vprašljiva dejanja, ki jih uradna oblast zaradi koalicijskih ali drugih sistemov ne more neposredno. Žal gre ob tem procesu pogosteje za zmago ene politične ideje nad drugo, narava pa ostane pri tem drugotnega pomena – kot pač eno od področij medpolitičnih izkazovanj.

V Sloveniji nimamo zelene politične opcije. Tudi nimamo vseslovenske naravovarstvene nevladne organizacije. Okoljski nevladniki so pri nas aktivni povsem antropocentrično in tehnicistično, in redko naravo obravnavajo kot tako. Prav tako nismo posebej aktivni v naravovarstvenih sektorjih mednarodnih okoljskih organizacij. Celo v mednarodnih prostovoljnih združenjih uradnih ustanov imamo težave s plačevanjem članarin, parki npr. Europark, Alparc. Morda je to slovanski princip nekakšnega razpršenega nevladništva, ki pravzaprav tudi nekako deluje.

Ob sedANJI globalizaciji pa bi bilo treba tudi v VN izrazito paziti na danes prevladujoč "nevladniški" proces, ki se dogaja **v digitalnih družbenih omrežjih**. Ta očitno nadomešča nekdanja druženja v klubih in društvih, v njem se očitno porajajo (dobre in slabe) ideje, organizacija je bliskovita. Če so doslej NVO morale biti registrirane pri uradnih oblasteh in je zanje veljala tudi državna kazenska zakonodaja, gre zdaj za naddržavne in povsem tehnične registracije, ki niso podvržene uradni demokraciji, ampak neki še nedefinirani odprti demokraciji.

Za VN so vsi ti procesi sicer lahko nevarnost. Zaenkrat ne, ker se večina vseeno zgodi v kiberprostoru. So pa družbena omrežja za VN predvsem priložnost. Mnogi jih že s pridom uporabljajo, npr pri volitvah, referendumih ipd.

Torej, dobrodošli so znanstveni žurnali, kjer v okviru nekih paradig in metodologij na dolgo analiziramo in sintetiziramo probleme in rešitve. Prav tako so dobrodošle revije, ki poljudno in pregledno ter nekoliko poenostavljeno vzgajajo. In tudi bilteni, kjer naravovarstveniki obveščamo javnost o svojem delu in uspehih. Vendar je potrebno v Trinajstletnem obdobju NPVN doseči predvsem:

- aktivno promocijo, da vse to obstaja
- zasledovati in aktivno inicirati in usmerjati naravovarstvene (kratke) misli v digitalnih družbenih medijih

Za oboje je za namen dosege največjega števila aktivnih, predvsem mladih državljanov, so danes družbena omrežja najmočnejše orodje.

Čeprav naravovarstveniki nismo popolni, se je vseeno treba zavedati, da največ vemo o naravovarstvu. Iz takega zdravega samospoštovanja torej izhaja dolžnost, da se obrnemo navzven. Ker narava v družbi nima izrazite negativne konotacije, če sploh, to ne bi smelo biti težko, razvila pa bi se konstruktivnost, ki jo zdaj zaradi zaprtosti nekoliko pogrešamo.

PREDLOGA

Uvedejo naj se redne mesečne proaktivne naravovarstvene tiskovne konference. Lahko tudi kiberkonference.

Že obstoječi naravoslovni in sorodni digitalni portali naj se redno spremljajo, analizirajo, in s kratkimi stavki, pripombami, namenskimi fotografijami ali drugim gradivom (so)usmerja njihov razvoj.

4.9 Etika narave

DILEMA

Etične dileme in njihovo reševanje postajajo v svetu naravovarstva vse bolj pomembne.

Definicija etike ni enoznačna. V tem poglavju jo bom uporabljal v praktično naravovarstvenem smislu človekove morale v odnosu do narave. V osnovi gre seveda za notranjo držo človeka posameznika, v kontekstu te razprave pa za odnos slovenskih državljanov do narave v Sloveniji. Menim pa, da obravnava prvinskega osebnega odnosa človeka do ostalih bitij in njihovega življenjskega okolja ne spada v Program. O naravovarstveni etiki pišem že leta 1992 in 2003, največ pa v zadnjih petih letih (<http://noemis.jarina.org/dobravec/>)

Etične odnose, ki jih je v okviru NPVN nujno potrebno obravnavati in vključiti, delim na tri sklope:

- etične dileme v primerih kolizije varovanja posameznih delov narave
- medsebojna humanistično-etična razmerja med posameznimi človekovimi dejavnostmi, ki izrazito (neposredno ali prikrito) vplivajo na naravo
- naravovarstvenoetična vzgoja

Družbene ali zasebne pobude o varovanju posameznih taksonomskih skupin, vrsta ali habitatov so na ravni države seveda dobrodošle. Neredko so specializirana društva iniciator, gonilo in nenazadnje najbolj sposobni izvajalci varovanja. Če odmislimo morebitne poslovne interese teh organizacij ali njihovih članov, se pri naravovarstvu na ravni države srečujemo z več dilemami etične narave. Najpogosteje gre za sektaštvo v smislu: moji metulji so bolj pomembni kot tvoje velike zveri; moj črtasti medvedek torej bolj kot tvoj rjavi medved. Oba pa sta zavarovana in na seznamih EU pomembnih vrst, torej načelno enakovredna. Naravovarstvena etika se mora odločiti, čemu dati prednost, pri tem pa seveda tudi upoštevati, da ne obravnava samo medved(k)ov, ampak dinamiko ekosistemov in tudi prisotnost človeka. Osnova tej etiki torej niso le kakovostni podatki, ampak celovito znanje ekologije. Primerov je nešteto. Moja opažanja kažejo, da je uradno naravovarstvo doslej ob takih dilemah enostavno prikrito del podatkov in zgolj z zamolčanjem dejstev ene vrste rešilo oz. reševalo drugo vrsto.

Nekaj podobnega se dogaja pri usklajevanju posameznih sektorjev, kjer gre bolj za etičnosocialni problem. V moji praksi obravnav različnih naravovarstvenih planov se je praviloma pojavljal zanimiv fenomen: posamezni sektorji, npr. kmetijstvo, gozdarstvo, turizem ..., niso nasprotovali idejam naravovarstva, ampak med seboj. Tako smo naravovarstveniki na razpravi ostali brez dela, odšli

pomirjeni. Vendar je bil ta mir lažen. V bistvu nismo rešili težav odnosa med naravovarstvom in vplivnimi dejavnostmi. Te smo sicer načrtovali rešiti, pa se o njih sploh nismo utegnili pogovarjati, ker so kolizije in konkurenca med sektorskimi interesi tako zelo prevladovali. V izvedbeni praksi potem vedno zmaguje finančno močnejši in politično spretnejši sektor, naravovarstvo pa ostane le opazovalec. NPVN mora najti rešitev, da so bodo na razpravah o odnosu med naravo in človekom, oziroma med naravovarstvom in gospodarskimi sektorji, obravnavali problemi med človekom in naravo. Prostor in čas za zdravo konkurenco med sektorji je treba najti drugje. Pri tem posebej izpostavljam, da so nekatere gospodarske dejavnosti tako močno povezane z naravo, da lahko kdo dobi občutek, da so naravovarstvene. Vendar se njihova prava drža običajno pokaže v kriznih razmerah.

Etična vzgoja je bila od nekdaj pomemben predmet šolskih urnikov. Morda se je imenovala verouk, družbenomoralna vzgoja, temelji marksizma ali državljanska oziroma etična vzgoja. S pomočjo teh predmetov je običajno prevladujoča politika mladino indoktrinirala za svoje ideje, dejanske vsebine pa so kljub določenim učnim programom (bile) prav na tem področju najbolj odvisne od predavateljev.

Etična vzgoja je izjemna priložnost za naravovarstvo. Narava je namreč povsem nevtralna. NPVN bo moral zato pripraviti zasnovo in izvedbo, kako vplesti v te učne programe NV ideje od ohranjanja raznolikosti planeta do lokalnega aktivizma in osebne a neromantizirane poglobitve odnosa z naravo.

SKLEP. Ljudje imamo radi naravo in do nje nismo hudobni. Državljeni smo tudi načeloma naklonjeni naravovarstvu, sicer v demokraciji ne bi dopustili tako širokopoteznega zavarovanja, kakršnega imamo v RS (karta na sliki ...). Morda so posamezniki nevedni, a to je rešljivo. Vendar opozarjam, ta nevednost ni tehnicistična, ampak etično moralna. Ljudje danes lahko – tudi in predvsem po zaslugi naravovarstvenih organizacij – vse zvemo o vrstah, habitatih, mejah ZO, režimih, izjemah. Iz golih podatkov pa se ne moremo naučiti, kaj je (za naravo) dobro in kaj je slabo. Široko odprti ljudje morda to vedo intuitivno, poklicni naravovarstveniki imamo boljši vploged v področje (kar je lahko zavajujoče!), nevtralnimi laikom pa zgolj zakonodaja in pravo ne zadostuje. Odločitve, kaj je dobro in kaj ni dobro za naravo ali za človekov odnos do narave, je vprašanje etike, zato je treba na ta način do njega pristopati.

PREDLOG

V času NPVN 2030 se organizira in vzpostavi dvokrožna naravovarstvenoetična komisija.

Ožja z nekaj vrhunsko preudarnimi člani/cami, in širša, sestavljena iz ekologov s čutom za odnose v naravi in filozofov, ki presegajo zasebno ljubiteljstvo do narave. Sestava naj bo uravnotežena po disciplinah, starosti, spolu, izobrazbi, regijah. Posamezne dileme mora biti sposobna razpoznavati, odločitve neodvisno presojati in odgovorno dajati smernice za ravnanje v prostoru in času, tudi v smislu odgovornega uničevanja narave.

4.10 Zemljiškoknjižni status

PREDLOG

V Zemljiškem katastru in/ali v Zemljiški knjigi naj se uvede označba o naravovarstvenem statusu lastniške parcele.

KRATKA OBRAZLOŽITEV

Sistem lastništva je v RS urejen po principih nekdanje Avstroogrske. Vsak del površine ima torej lastnika. Eden od atributov je doslej bila raba, v ZK pa se vpisujejo tudi drugi, npr. plombe, služnosti ipd. Atributi niso nujno istovetni po celotni zemljiškoknjižni enoti.

Mislím, da je naravovarstveni status lastniške parcele atribut, ki sodi k statusu lastnine že na osnovi Ustave. Nekatera območja so že omejena na meje Katastra, druga bi bilo treba določiti. Sistem, morda z odločbami lastnikom bi bil za državljane transparenten, pomen pa bi gotovo dobil tudi pri vrednotenju in trgu nepremičnin. Olajšani bi bili tudi sistemi subvencij in drugih spodbud.

5 Redakcijski pomisleki – izbor

Dokument ima naslov Nacionalni program varstva okolja 2030. Osnovna datoteka, sestavljena v MS-Word dokument ima 70 strani. Stran 1 so generalije. Od 2 do 3 je Predstavitev. Naslovnica je na strani 4 in kaže naslov: NACIONALNI PROGRAM VARSTVA OKOLJA 2030 (NPVO 2030) (DELOVNO GRADIVO - za javno obravnavo). Sledi znak, v katerem se del besedila ponovi, in signatura 354-72/2015, torej z letnico 2015.⁸

Uvodu na eni strani sledi Vsebina, torej kazalo, ki kaže 6 poglavij in dve Prilogi. Ti dve prilogi sta v digitalni obliki dostopni na spletni strani. Poleg tega je na spletni strani⁹ povezava na "strokovne podlage", ki odpre dokument z naslovom Dodatne strokovne podlage za Nacionalni program varstva okolja 2030 k poglavjema 6.3. Raziskave, razvoj in inovacije za varstvo okolja 6.5. Vzgoja in izobraževanje za varstvo okolja. V osnovnem dokumentu sklicev na to gradivo nismo uspeli najti.

Tehnično je v glavni dokument in obe najavljeni Prilogi podpisana Jasmina Karba, v prilogi brez znanega statusa Darja Piciga.

Nikakor ne dvomim, da bo končni dokument redakcijsko obdelan. Vendar menim, da je pri tako pomembnem gradivu, ki mu dokument sam določa, da "daljnoročno usmerja varstvo okolja in narave ter varstvo, rabo in urejanje voda", ima jasno proceduro, in je očitno v pripravi že dve leti, treba boljše skrbeti za redakcijo. Redkacijo razumem kot krmilo celotne procedure, redaktorja ali redaktorico pa kot krmarja, ki usmerja proceduro tako, da od končnega rezultata dobimo največ. Ker program "usmerja", je krmar že v tej fazi zelo pomemben, pripravljalec – še posebej, če gre organ na ravni

⁸ Osnutek načrta ima signaturo 354-72/2017, torej letnico 2017
(http://www.mop.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article//7428/, dostop 2.11.2017)

⁹ dostop 2.11.2017

---

države – pa z dobro in jasno strukturo kaže svoj obraz, in nenazadnje zgled organizacijam na drugih ravneh.

Tu navajam samo manjši del opaženih nekonsistentnosti. Vsekakor bo je treba dokument poglobljeno sistemsko pregledati. Državljeni bi namreč že v tej fazi morali vedeti, kam z vsebino krmarimo. Verjamem, da dober redaktor to zmore, zato naj ne izzveni kot kritika, ampak kot poziv k izboljšanju, morda pri pripravi prihodnjih gradiv za javno obravnavo.

1. GLAVNA TEŽAVA

Razumljivo je, da programski dokument vsebuje veliko naštevanj. In v predloženem gradivu so zadeve zelo strukturirane, kar dejansko lahko pomaga k razumljivosti in preglednosti.

Vendar je v osnovi treba poenotiti vsaj sisteme naštevanja. Neugledno in moteče je en čas 1, 2, 3 , potem A, B, C, potem a), b), c), d), nekje v besedilu tudi a), b), c), č) d), ... tudi 1., 2., 3. ... Nekatera naštevanja brez oznak; nekateri pomembni mednaslovi brez številčenja, npr. v pogl. 4.

Potem recimo na str. 7 imamo tri sklope, označene B., B. in C. Se opravičujem, ampak izpade neprofesionalno. Verjetno mišljeno A, B, C. Pri tem tudi ne vemo, ali se ta numeracija nanaša na nadpisano točko b), ali na točko 1.1 ali morda na točko 1; ali pa je morda povsem samostojen odstavek? ... Tamkajšnji a) naj bi bil podrobneje razložen v točki 1.3, ki govori o drugih sektorjih. Vendar to ne more biti, saj je a) podrejen enakovredni točki 1.1.

Stran 15 je povsem nelogična: 4, 5, 6, potem je

- 4. poddeljena s f), g), h), i) in j).
- 5. poddeljena z d), e) in f)
- 6 pa z g) do l)

Ni jasno, ali obstajajo še kakšne skrite točke 1., 2. in 3. Znotraj 4. , 5. in 6. pa še nekja skritih podtočk, verjetno pomembnih, saj naj bi imele oznake a), b), c) ...

1. PREDLOGA

Organizacija in redakcija naj se v prihodnje določi že pri snovanju Načrta priprave NPVO 2030. Pisem posameznih segmentov naj se da tehnična navodila, podobna tistim za znanstvene članke v uglednih revijah.

Sedanji dokument naj se generalno prečisti in ponovno da v proceduro. Tak kot je zdaj, se bojim, bo v očeh zanamcev v sramoto naši generaciji.

2. TEŽAVA

Nekateri naslovi se ponavljajo, vsebina pa je različna. Npr. "NAMEN" se ponovi dvakrat, in to z isto številko 1 (str. 2); enkrat kot nadredni, drugič kot podredni. Nekatero številčno oznako tudi "skačejo, npr. str. 15, poglavje 3 gre pri podredju kar v 4., 5.,

2. PREDLOG

Naslovi naj se strukturirajo tudi z ustreznimi pridevniki, ne le s tehničnimi oznakami oz. črkami. Npr. "Namen javne razprave" in "Namen dokumenta"

3. TEŽAVA

Naslovi v kazalu niso povsem enaki naslovom poglavij. Npr. 4.1.1. Tudi barve pri naslovih poglavij niso natančno nivojsko razporejene; npr. 4.1.4.1. in sploh v poglavju 4.

3. PREDLOG

Word vsebuje orodja, ki to znajo narediti kar lepo, na koncu pa je mogoče izdelati povsem konsistentno Kazalo, ki vsebuje natančno iste besede, kot naslovi poglavij.

4. TEŽAVA, že omenjena

Z datumi in signaturami je morda nekaj narobe. Signatura NPVO 2030 je 354-72/2015, torej z letnico 2015. Predhodni dokument, objavljen spomladi 2017 ima 354-72/2017. Je slučaj, da imata dva zaporedna dokumenta isto signaturo?

4. PREDLOG

Dosledno sledenje časovnemu poteku priprave. Dokument je izjemno dolgoročno pomemben!

5. TEŽAVA. Večina rokov v ležečih razpredelnih je 2018 do 2020. Tu ni razumljivo, ali gre za pomoto, in bi moralo pisati 2030. Leto 2018 in 2020 sta namreč zelo kmalu. Kaj bomo pa potem delali? "Stalne" naloge, ki v dokumentu niso jasno določene s kazalniki?

Hkrati je Noveliranje (6.7) določeno v letih 2021 in 2026. Iz povezave zgornjega dejstva je torej logika, da ne delamo programa do 2030, ampak dokument napoveduje v letih 2020 in 2025 tako velike spremembe, da jim tu rokov ne omenjamo. To potem ni programski dolgoročni dokument, ampak nekakšen delovni načrt trenutnega mandata.

5. PREDLOG

Če je redakcijska pomota, naj se odpravi. Če je vsebinska, potem je potrebno zadeve vsaj preimenovali.

V sedanjem dokumentu je precej nekonsistentnosti. Razumljivo je, da ga je pripravljalo več ljudi, vendar bi kakovostna redakcija, dikcija, izrazoslovje, strukture in organizacije celote bistveno prispevala k razumljivosti in, verjamem, lažjemu doseganju zastavljenih ciljev.

6. TEŽAVA

Mnoge vsebine se v dokumentu in v prilogah pojavljajo večkrat. Vsakič nekoliko drugače, nekatere celo povsem drugače. Zdi se, kot da se je po neki uskladitvi našel še nekdo, ki je hotel nekaj dodati. Potem pa čez nekaj časa spet, pa nek pozabljeni traktat, ... Redaktor ob tem ni pregledal, če je ta vsebina že kje obravnavana, in se zadeve žal le nalagajo. Tak pristop ne vodi k kakovosti.

6. PREDLOG

Dokument naj se precizno organizira:

- trije zakoni, tri poglavja (plus uvod, plus splošni sklep)

Pri vsakem jedrnem poglavju

- stanje, dosežki od prej, cilj, usmeritev k cilju
- kaj, kdo, kdaj

6 Druga opažanja

Pred samim Sklepom bi opozoril tudi nekatera bolj osebna opažanja, in sicer

- da je zaznati trend feminizacije pri upravnih in izobraževalnih nalogah, arhaična maskulinizacija pa ostaja pri terenskih delavcih
- da so mnoge odločitve kljub razvoju demokracije še zelo avtorske
- da ideje mlajših kolegov in kolegic ostajajo na sistemski in dolgoročni ravni dokaj skrite; nekaj več imajo mladi možnosti v okviru kratkoročnih projektov
- da smo si naravovarstveniki v družbi izbrali precej opozicijsko vlogo, in večina objav v medijih v zvezi z varovanjem narave izzveni kot negativnih
- pogrešam več pozitivne progresivnosti v odnosu do medijev
- šibko vsebinsko zastopnost slovenske naravovarstvene stroke v mednarodni javnosti, npr. z aktivno udeležbo na sempozijskih člankih v znanstvenih strokovnih revijah, prisotnostjo v mednarodnih službah... (tja morda pošiljamo študente, in še ti gredo neredko povsem vizionarsko v lastni režiji)

Menim, da teh trendov ni mogoče reševati avtorsko, niti niso stvar zakonodaje, ampak bilo o teh opažanjih dobro razmisliti, se o njihovi smiselnosti ali utemeljenosti pogovarjati.

7 Sklep

Slovenke, Slovenci, drugi državljani in gostje Slovenije imamo do narave tako altruističen odnos, da v mnogih primerih celo ogrožamo svoje lastno gospodarstvo. Pri vsakem posegu se namreč v naših glavah takoj pojavi problem, da nekdo uničuje "našo zemljo".

To je dobro, a hkrati nevarno. Ljubezen do narave se namreč povečuje z oddaljenostjo. In ljubezen je lahko slepa.

Osebno menim, da je naravovarstvo v bistvu skrb za odgovorno uničevanje narave. Vse vrste živih bitij se v ekosistemu med seboj nekako uničujejo. Nekateri procesi se človeku zdijo kruti, npr. krvoločnost zveri, drugi morda celo čudoviti, npr. ozdravljenje epidemij. A oboje vsebuje smrt in uničevanje, iz katerega evolucija izvede novo življenje.

Človek je torej biološki del tega uničevanja. Človek kot vrsta, v NPVN človek kot *narod*, in nenazadnje vsakodnevno, človek kot posameznik.

Naloga naravovarstva je zato predvsem, da najde evolucijsko razumske poti, v katerih bo človek svoja dejanja odgovorno usmerjal. Morda s preusmerjanjem, po sedanjih zmožnosti razuma pa najverjetneje v kroženje. Če tega ne bo delal, bo to zanj naredila ostala narava.

Prepričan sem, da je nacionalni program pravo mesto za odpiranje starih in novih vprašanj, predvsem pa – po najboljših močeh in znanju – mesto za njihovo dolgoročno reševanje.

Jurij Dobravec je biolog in naravovarstvenik z dolgoletnimi poklicnimi izkušnjami. Z naravo in naravovarstvom se je začel srečevati v rodnem Bohinju v Julijskih Alpah, kjer je odraščal. Med študijem na Univerzi v Ljubljani in kot štipendist Triglavskega narodnega parka je aktivno sodeloval pri raziskavah visokogorskih jezar in gorske flore. Intenzivno se je začel ukvarjati z naravovarstveno informatiko, ki jo je zlasti udeležil kot vodja Znanstveno raziskovalne službe TNP.

Naravovarstvene dejavnosti v javni službi, kjer velja posebej izpostaviti razvoj naravovarstvenih prostorskih informacijskih sistemov (GIS), metodologije kartiranja habitatnih tipov, uspešne EU projekte in razvoj vsebin parkovnih informacijskih centrov, je leta 2010 zaradi konceptualnih spremembe zakonodaje in razmer v zavodu zamenjal z društvenim in zasebnim poklicnim delom. Tu se uresničuje na področjih informatike, upravljanja podatkovnih zbirk naravne in kulturne dediščine, še posebej pa naravovarstvene etike. Na vseh poklicnih področjih je dejaven v mednarodnem prostoru in objavlja znanstvene, strokovne in poljudne članke v domačih in tujih revijah.

....

Jarina Bohinj je društvo s statusom javnega interesa na področju kulturne dediščine. Zadnjih deset let se svojim inštitutom *Ars organi Sloveniae* mednarodno uveljavlja s svojo nacionalno zbirko podatkov o orglah in metodami dela s podatki s področja kulturne dediščine.

Sekcija za področje naravne dediščine se imenuje NOEMIS (Naravovarstvena in Okoljska Etična Misel na Slovenskem, <http://noemis.jarina.org>). Poleg obravnave vidikov etike v odnosu do narave in v naravovarstvu deluje interdisciplinarno v smislu povezovanja informatike, tradicionalnih znanj in naravovarstva. V sodelovanju z *International Society for the Study of Religion, Nature, and Culture* se v zadnjem obdobju uveljavlja predvsem v ZDA.